

BAISOGALA



GRINKIŠKIS



RADVILIŠKIS



SIDABRAVAS



ŠAUKOTAS



SEDUVA



ŠIAULĖNAI



RADVILIŠKIO KRAŠTAS



2006 NR. 2 (4)



Mečislovas Jučas

SVEIKINAME!

*Sveikiname garbę savo kraštiečių – istoriką, Vilniaus universiteto profesorių, humanitarinių mokslų habilituotą daktarą **MEČISLOVĄ JUČĄ** jo 80-ojo gimtadienio proga.*

Radviliškėčiai didžiuojasi, kad iš jų mažučio Vabalių kaimo yra kilęs šis vienas iš įžymiausių ir autoritetingiausių Lietuvos istorijos tyrėjų, savo svarią mokslinę veiklą pelnęs pripažinimą, solidžių apdovanojimų, įvertinimų šalyje ir užsienyje. Mūsų krašto žmonėms tai – nuolatinis įrodymas, kiek daug gali tvirta asmenybė, kryptingos pastangos, gilus domėjimasis Tėvynės istorija ir pasiaukojimas jai.

Jubiliatui linkime sveikatos, tolesnės sėkmingos veiklos ir dėkojame už išsaugotus ryšius su gimtine, už jos garsinimą, indėlį į Vilniaus radviliškėnų bendrijos darbus.

Radviliškėnai

RADVILIŠKIO KRAŠTAS
Kultūros ir istorijos leidinys
2006 m. Nr.2 (4)

ISSN 1822-0517

STEIGĖJAS

Radviliškio viešoji biblioteka ir
Vilniaus radviliškėnų bendrija

REDAKCINĖ KOLEGIJA

Romualdas Budrys
Prof. Mečislovas Jučas
Jonas Linkevičius
Aleksandras Šidlauskas
Prof. Irena Valikonytė

REDAKCIJA

Gražina Dunauskienė
Aldona Januševičienė
Augenijus Jurgauskas
Kristina Kacevičienė
Rasa Plukienė
Egidijus Prascevičius

MENINIS REDAKTORIUS

Arvydas Každailis

MAKETAVO

Tomas Januševičius

LEIDŽIA

Radviliškio rajono savivaldybės
Viešoji biblioteka
S.Dariaus ir S.Girėno g. 9,
LT-82137 Radviliškis
Tel./faksas (8-422) 5 31 68
El. paštas: aldon@radviliskis.rvb.lt
www.radviliskis.rvb.lt

SPAUSDINA

UAB "Litera"
V.Bernotėno g. 5
LT-82157 Radviliškis
Tel./faksas (8-422) 5 24 74
El. paštas: litera@splius.lt

TIRAŽAS

200 egz.

Žurnalo leidybą rėmė
Lietuvos Respublikos kultūros
ir sporto rėmimo fondas,
Radviliškio rajono savivaldybė



Eligijos Zoltnerienės nuotrauka

TURINYS

5	<u>Ką mena senieji dvarai</u> Evaldas Tamulionis	9	<u>Nuo Varnionių iki Peterburgo</u> Birutė Paškūnaitė
12	<u>Kraštietis, stebinęs įvairiapuse veikla</u> Daina Elvaitė	16	<u>Dainininko Stasio Citvaro fenomenas</u> Danutė Petrauskaitė
20	<u>Kelią ras einantys</u> Aurelija Andrejauskaitė	27	<u>Su meile - apie mokyklą, mokytojus ir naujoves</u> Dalia Striogaitė
29	<u>Kraštotyra mokyklose</u> Eugenijus Kantauskas	32	<u>Šviesios Grinkiškio asmenybės</u> Aleksandras Šidlauskas
38	<u>Gyvenvietė prie Garduvos</u> Rūta Vyšniauskienė	40	<u>Padavimai ir legendos</u> Elena Šveistienė
42	<u>Kūryba, skirta sušildyti artimuosius</u> Elvyra Janušonytė	44	<u>Radviliškio rajono kultūros kronika</u>

Viršeliuose:

Aurelijos Andrejauskaitės paveikslai, „Užupis“, 1994 m.;
„Bažnytkaimis“. Atspindžiai II, 1994 m.



PRADĖTA VAGA LAUKIA KIEKVIENO TALKININKO

Ne kartą teko matyti garbaus amžiaus radviliškietę Aleksandrą Kuodzevičienę prie žuvusių partizanų kapų. Radviliškis, Šeduva ar Amalijos kryžkelė. Permainingas pavasaris, alsu vasara ar vėsus ruduo. Žilagalvė moteris ten vis sodina, laisto, grėbsto, gėles merkia, maldos žodžius šnabžda. Jau daugybę metų taip. Neraginta ir nepriprašyta. Ne dėl dėmesio ir ne dėl įvertinimų. „Tai – joks ne žygdarbis. Žmogus turi atminti tai, ko užmiršti nevalia, turi kažką gera daryti. Juk tam ir gyvena“, – kukliai aiškino darbštuolė, buvusi tremtinė, kai už ilgametės pastangas jai buvo įteikiamas rajono apdovanojimas – „Gerumo angelo“ statulėlė.

Kokia paprasta ir gili išmintis – saugoti tai, ko nevalia pamiršti... Todėl taip sušildo širdis, tiek vilties paskleidžia kiekvienas, suvokiantis šią žmogiškąją priedermę ir jai paskiriantis savo triūsą bei laiką.

Jau bemaž dveji metai, kai į tą atminties šviesos kelią įsuko ir „Radviliškio kraštas“. Nebe viena dešimtis straipsnių, atspausdintų žurnalo puslapiuose ar dar tebelaukiančių savo eilės, autorių tebebrandinamų mintyse, užrašuose. Jie atbudina prisiminimų apie mūsų krašto iškilias asmenybes, iš praeities prikelia reikšmingų kultūros istorijos įvykių, vietovių, objektų, suteikia progos susipažinti su nūdienos kraštiečiais šviesuoliais... O dar tik darbo pradžia, tik geras įsibėgėjimas. Vilniaus radviliškėnų bendrijos, jos aktyviausių narių, kitų autorių, rėmėjų, leidėjų talka drąsina mintį: pradėta netrumpa ir nesiaura išlauktoji vaga.

Ją dar galėtum suneštine pavadinti. Prisimenu, toks apibūdinimas pirmąkart toptelėjo prieš kelerius metus Sidabravo krašto muziejaus atidarymo iškilmėse. Tą muziejų, seniūnijos ir Radviliškio viešosios bibliotekos padedami, sidabraviečiai iš tikrųjų sunešė iš savo sodybose išsaugotų senų daiktų, nuotraukų, laiškų, rankdarbių. Ar ne panašiai su mūsų žurnalu? Kas – idėją, kas – patarimų, straipsnių, iliustracijų, rengėjų ir leidėjų pastangų, kas – jautraus dėmesio, paskatinimo, ir sėkmingai gyvuoja leidinys naujokui nelabai svingingame šiandieninės žiniasklaidos konkurenciniame fone.

Ir tai – ne vienintelė jo ypatybė. Skambūs mokslo vardai, svarūs titulai, pripažinti ar tik pradedantys kūrėjai, puslapiuose pristatomos ar „už kadro“ pasiliekančios pavardės – visi tie žurnalo talkininkai krašto kultūros labui pasiryžo dirbti be jokių honorarų, atlygių. Kaip retai pamalonina toks nesumeluotas geranoriškumas...

Jis, rodos, savaime ragina ir kitus prisidėti, neatsilikti, atsiliepti. Vietos ir darbo čia – visiems nuolat į valias. Pasidalyti turima medžiaga, prisiminimais apie krašto kultūros, istorijos įvykius, reiškinius, veikėjus, paveldą, parašyti ar pasiūlyti temą, įdomų pašnekovą, išsakyti pastabų, patarimų. Ačiū tiems, kurie jau surėmė pečius, kurie dar apsispręs tai padaryti.

Dažnai maži dalykai būna didelių, daug ką lemiančių pradžia. Pagarbos ir padėkos vertas kiekvienas, kuris sugeba laiku juos įžiūrėti, įvertinti. Taip išsaugoma ir tėviškės atmintis.

Ar begali būti didesnis atpildas?

Gražina DUNAUSKIENĖ,

Radviliškio rajono savivaldybės Viešosios bibliotekos redaktorė



Pašušvio dvaras 1938 m.

KĄ MENA SENIEJI DVARAI

TAI – PASKUTINIS STRAIPSNIS IŠ MŪSŲ ŽURNALĖ SPAUSDINTO CIKLO APIE SENUOSIUS ŠIAULĖNŲ APYLINKĖS DVARUS IR JŲ ISTORIJĄ.

Evaldas TAMULIONIS

PAŠUŠVIO DVARAS

Iš Šiaulėnų miestelio pavažiavus link Tytuvėnų ir pasukus keliu, kuris veda į Sidarius, už trijų kilometrų galima privažiuoti Pašušvio dvarą su buvusiu parku. Iš šio kažkada gražaus pastato šiandien belikę griuvėsiai...

Pašušvio dvaras XVIII amžiaus antrojoje pusėje minimas kaip Mūrinių Šiaulėnų dvaro palivarkas. 1872 m. Šiaulėnų apylinkių dalybų akte jis įvardytas jau kaip atskiras dvaras, atitekęs Boleslovui Burnevičiui, kilusiam iš senos bajorų giminės. Petras ir Stanislovas Burnevičiai dar 1669



Pašušvio dvaro savininko Boleslovo Burnevičiaus šeima Pašušvio dvare 1896 m. Centre sėdi savininkas, jo žmona Marija Chludzinskytė, dešinėje (ant žemės) – Rožė Burnevičiūtė.

>

m. Žemaičių kunigaikštystėje pasirašė karaliaus rinkimams. Žinoma, kad Juozapas Burnevičius, Jono sūnus, turėjo sūnus Antaną ir minėtą Boleslovą, kuris valdė Pašušvio dvarą bei netoli esantį Sidarių dvarelį. Boleslovas buvo vedęs Mariją Chludzinskytę iš Jonišio krašto Paaudruvės dvaro. Mirdamas žemes jis padalijo sūnui Boleslovui, kuris gyveno Zarasuose, ir penkioms dukroms. Pašušvio dvarą paveldėjo duktė Rožė (1866–1943), ištekėjusi už bajorų kilmės Henriko Sirutavičiaus (1860–1932), kurio giminė žinoma dar XVI amžiaus antrojoje pusėje. Rožės sesuo Marija buvo ištekėjusi už Svidzinskio. Jis gyveno Kijeve ir buvo Janinos Svidzinskytės – Šiaulėnų dvaro savininko Jono Landsbergio žmonos – giminaitis.

Henrikas Sirutavičius turėjo keturis vaikus: Henriką (jaunas mirė), Mariją (ištekėjo už Jono Jachimavičiaus), Vandą (ištekėjo už Rufo Virkau) ir Adomą, Pašušvio dvaro paveldėtoją (susituokė su Ona Oertelaite iš Radviliškio parapijos Jonaitiškių dvaro). Viena Henriko sesuo buvo ištekėjusi už Raseinių krašto bajoro Babianskio, o po jo mirties apsigyveno Pašušvio dvare. Ten gyveno dar viena Henriko Sirutavičiaus sesuo našlė.

Kiek žinoma, pats Henrikas, prieš tapdamas Pašušvio dvaro savininku, buvo Sidarių dvarelėlio ūkvedys.

Prisiminimai liudija, kad 1940 m. Pašušvio dvaras turėjo 172,95 ha žemės, kad 1932 m. vasara buvo labai lietinga, bloga, todėl lėmė prastą derlių. Henrikas dėl to giliai išgyveno, jį ištiko infarktas, ir neaiškiais aplinkybėmis jis pasimirė. Palaidotas Šiaulėnų kapinėse, netoli Šemetų koplyčios. Vėliau žmona dėl įvairių, kaip teigiama, pasivaidėniavimų, paliepė vyro palaikus perkelti į tolesnę, nuošalesnę vietą. Taip ir padaryta.

Dabar bendras Sirutavičių kapas yra prie galinės akmeninės tvoros. Jį puošia gana kukli ir maža akmeninė plokštė, akmeninių stulpelių tvorelė. Čia, be Henriko, amžinojo poilsio atgulė ir jo žmona Rožė bei Adomo Sirutavičiaus



Pašušvio dvaro savininko Henriko Sirutavičiaus šeima Pašušvio dvare 1916 m. Sėdi (iš kairės) savininko sesuo Babianskienė, savininkas, jo žmona Rožė Burnevičiūtė. Stovi (iš kairės) žentas Rufas Virkau, Adomas Sirutavičius, Vanda Sirutavičiūtė

mažas sūnelis Stanislovas.

Henriko Sirutavičiaus dukra Vanda, ištekėjusi už Rufo Virkau, gavo valdyti šio dvaro Repšių palivarką. Jame užaugo šių sutuoktinių sūnus Vytautas Osvaldas Virkau, kuris šiuo metu gyvena JAV, yra įžymus ekslibriso meistras, visuomenininkas. Jis, keletą kartų atvykęs į Lietuvą, aplankė ir savo tėviškę, susigrąžino nuosavybės teisę į tėvų bei senelių žemę, ne sykį padėjo Radviliškio viešajai bibliotekai ir jos Šiaulėnų filialui.

SKLIORIŠKIŲ DVARAS

Sklioriškių dvaras yra už 4 km į šiaurės vakarus nuo Pašušvio dvaro. Maždaug iki 1975 m. čia stovėjo medžių apsuptas dvaro rūmų pastatas. Jį supo didelis sodas, kuriame dvaro gyvavimo laikais laikyta nemažai avilių. Sode išliko akmuo su senais, vos beįskaitomais įrašais. Buvusią prabangą, puošnumą liudijo rūmų kambarių gražios koklinės krosnys bei parketas.

Visą šimtmetį, nuo pat XVIII a. antrosios pusės, Sklioriškiai buvo įvardijami kaip Mūrinių Šiaulėnų dvaro

palivarkas. Šį faktą įrodo ir tai, kad 1857 m. Sklioriškių palivarke mirė, Šiaulėnų kapinėse palaidotas jo valdytojas Teofilis Kerbedis, kuris buvo Mūrinių Šiaulėnų dvaro savininko Ignaco Šemetos dukters Marijonos, ištekėjusios už Naudvario savininko Valerijono Kerbedžio, sūnus. Teofilis pirmą kartą buvo vedęs Liudviką Erdmanaitę, antrą kartą – Juliją Korzeniauskytę. Pastaroji mirė 1899 m. Šiaulėnų Landsbergių dvare ir palaidota greta vyro Šiaulėnų kapinėse. Tai atminti pastatytas paminklas, išlikęs iki mūsų dienų. Lenkijoje, Zakopanėje, yra kapo akmuo, kurio įrašas nurodo: Sklioriškių palivarke 1843 m. gimė ir 1902 m. Zakopanėje mirė Vladislovas Landsbergis (Mūrų dvaro savininko Aleksandro, Sklioriškių dvaro savininko Vaclovo, Šiaulėnų dvaro savininko Stanislovo Landsbergių brolis). Tai byloja apie glaudžius Šemetų-Kerbedžių-Landsbergių giminystės ryšius Šiaulėnų apylinkėse dar XIX a. pirmojoje pusėje. Už Tamošiaus Landsbergio ištekėjusi Teofilio Kerbedžio sesuo Marcianėlė buvo minėtą Landsbergių

>

motina. Valerijonas Kerbedis su antrąja žmona Viktorija Eidrigevičiūte turėjo sūnų Stanislovą – Pakiršinio dvaro savininką, įžymų inžinierių, tiltų projektuotoją.

Broliai Landsbergiai minėtas valdas gavo 1872 m. aktu. Sklioriškiai atiteko Vaclovui (1845–1894). Jis buvo vedęs garsios Riomerių giminės atstovę Malviną Riomerytę iš Trakų pavieto Terliškių dvaro. Abu turėjo vaikų: Česlovą, Emilį, Alfredą, Aleksandrą, Vaclavą ir Malviną. Pats garsiausias iš jų – Emilis Landsbergis, kuris baigė kelių ir susisiekimo institutą Peterburge, vėliau tapo žinomu Lenkijos geležinkelio inžinieriumi bei kelių Lenkijos inžinerinių gamyklų direktoriumi.

Išsiskyrusi su Vaclovu, Malvina ir vaikai išvyko gyventi į tėvo Aleksandro Riomerio Terliškių dvarą, o Vaclovas apsigyveno Vengriškių dvare, prie Kriukų. Ten jis ir mirė, parvežtas palaidoti į Šiaulėnų kapinių koplyčios rūšį. Dvarą kurį laiką, matyt, valdė Malvina su savo seserimi, po to pardavė Pranciškaus Strumilos ir Elžbietos Korėvaitės (palaidoti Žaiginio kapinėse) sūnui Lionginui Strumilai (1866–1920) ir jo žmonai Marijai Kurnatavičiūtei (1867–1921).

Lionginas Strumila turėjo vienintelį, nuo vaikystės paralyžiuotą, nevedusį sūnų Marijoną, kuriam po tėvų gana ankstyvos mirties Sklioriškių dvaro ūkyje padėjo tėvo sesers Pranciškos Strumilaitės–Mickevičienės–Užemeckienės (1874–1851) vyras Juozapas Užemeckas (1876–1960) kartu su savo žentu Pranciškumi Jančiausku (1897–1977).

Taip šis gražios gamtos apsuptyje įsikūręs dvaras gyvavo iki pat tarybinės okupacijos. 1940 m. jis turėjo 108,14 ha žemės.

Strumilų giminė buvo sena ir gana įtakinga. Žinoma, kad jau 1642 m. Strumilos Lietuvoje buvo bajorų luomo, kad 1708 m. jiems priklausė tuometinės Raseinių apskrities Baltmiškio–Einikių kaimai su valstiečiais – tarp Lyduvėnų, Liolių ir Šiluvos. Iš Lenkijos atsikėlęs Jonas Mykolas Zgierskis Stru-



Sklioriškių dvaro savininkas Marijonas Strumila su artimaisiais apie 1936 m. Sėdi (iš kairės) Marijonas Strumila, Elžbieta Strumilaitė–Michalavičienė, Pranciška Strumilaitė–Mickevičienė–Užemeckienė, Marijona Mickevičiūtė–Jančiauskienė su savo vaikais Teofile, Henriku ir Česlovu, stovi (iš kairės) Elena Užemeckaitė–Bačiulienė su vyru Antanu Bačiuliu, svainis Alfonsas Banaitis, Pranciškus Jančiauskas.

mila Žemaitijoje iš Kazimiero Beinarto, Žemaitijos kunigaikštystės prievaizdo, perėmė pareigas, Raseinių–Viduklės apskrityje įsigijo valdų su ten gyvenančiais valstiečiais. Liongino Strumilos žmona buvo kilusi iš Vilniaus krašto bajorų.

ŽOSTARČIŲ DVARAS

Dar 4 kilometrai į šiaurės vakarus nuo Sklioriškių dvaro, ir praeityje buvo galima pasiekti Žostarčių dvarą. XX a. viduryje ten, tarp medžių, tebebolavo tikriausiai XIX a. pirmojoje pusėje statyti kuklūs mediniai dvaro rūmai, prie jų buvo nedidelis parkas. Vėliau,

apie 1960 m., dvaro pastatai ir medžiai sunyko. Dabar jau beveik nebeįmanoma atsekti buvusios dvarvietės pėdsakų.

Lietuvos valstybės istorijos archyve, „Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimo“ fonde yra „Grifo“ herbo Daujotų geneologinė lentelė, kurioje giminės pradininku įrašytas Jurgis Daujotas. Išlikę dokumentai rodo, kad jo palikuonis Stanislovas Daujotas, Jokūbo Bartolomėjavičiaus sūnus, 1680 m. aprūpino savo žmoną Kotryną, Bartolomėjaus Borzechovskio dukrą, 200 kapų lietuviškų grašių kraičiu Tatučiuose. Pagal uošvio testamentą

>

Stanislovas nuo 1699 m. perėmė valdyti Mažuosius Polekus, kurie vadinti Borzechovščyzna. Taip jis ir jo sūnus Jonas sutelkė valdymą tame pačiame dvare, kuris nuo tada gavo Daujotavos vardą (dabar – Polekėlė).

Jonas Daujotas 1764 m. rašytu testamentu padalijo savo turtą (penkias įvairiai pavadintas dalis Mažuosiuose Polekuose, Viduklės pavieta) savo sūnums Jokūbui, Kazimierui, Pranciškui ir anūkui Jurgiui, Pranciškaus sūnui. Jokūbas savo Daujotavos valdymą 1765 m. perdavė sūnui Jurgiui. Nuo pastarojo prasidėjo Žostarčių Daujotai, nes Jurgis 1775 m. iš Mūrinių Šiaulėnų dvaro savininko Ignaco Šemetos įsigijo Gudziešę – vietovę, vėliau pavadintą Žostarčiais. Jurgis Daujotas 1784 m. minimas kaip Šiaulių miesto teisėjas, 1786 m. jis tapo Seimo deputatu, 1795 m. išrinktas Šiaulių miesto teismo prezidentu.

Jurgis Daujotas 1792 m. savo vaikams Kalikstui, Mauricijui, Joanai, Antaninai, Aloyzai ir Karolinai perdavė Daujotavą, kuri buvo aprūpinta jo mo-

tinis kraičiu, įvertintu 29 tūkstančiais florinų. Jurgis Daujotas mirė 1798 m. ir tikriausiai palaidotas Daujotavos bažnyčioje, kuriai dar 1794 m. dovanojo 10 tūkstančių auksinų ir 2 margus žemės, buvo jos fundatorius.

Mauricijus, vyriausiasis Jurgio Daujoto sūnus, carinės Rusijos karininkas, paveldėjo Žostarčius ir su žmona Marijona Lapieničiaite paliko sūnus Florijoną (gimė 1817 m. ir jaunas mirė), Kajetoną (1820-1870). Kajetono ir jo žmonos Viktorijos Grudzinskytės vaikai buvo sūnūs Mauricijus, Viktoras, Jonas, Vladislovas ir aštuonios dukterys.

Yra žinoma, kad Šiaulėnų kapinėse 1903 m. palaidota Kajetono Daujoto žmona Viktorija, 1908 m. – jos brolis Karolis Grudzinskis, o 1894 m. – Kajetono dukra Nansija. Tai įrodo, kad bendras Daujotų kapas Šiaulėnų kapinėse yra labai senas, neabejotinai turėjęs ir dar ankstesnių palaidojimų.

Praėjusio amžiaus pradžioje Žostarčių dvarą valdė Kajetono Daujoto sūnus Jonas Steponas (1865-1937), kuris palaidotas taip pat Šiaulėnų ka-

pinėse, bendrame Daujotų giminės kape. Mirdamas jis paliko tris dukteris: Janiną, Ireną ir Stefaniją. Kiek daugiau žinoma tik apie Ireną. Ji baigė teisės mokslus Petrograde, buvo ištekejusi už nusigyvenusio bajorų kilmės našlio Skirmanto. Abu vaikų nesusilaukė. Skirmantas mirė apie 1940 m., palaidotas Kiaunoriuose. Irena 1940 ar 1941 m. bolševikų buvo vieneriems metams įkalinta Jonišio kalėjime. Grįžusi į likviduotą Žostarčių dvarą (1940 m. jam priklausė 51,98 ha žemės, ūkvedys buvo minėtas Skirmantas), varganai baigė savo gyvenimą ir po 1960 m. buvo palaidota bendrame Daujotų giminės kape, Šiaulėnų kapinėse, kur yra 1930 m. pastatytas paminklas, minintis Mauricijų Daujotą.

Beveik kiekvieno Radviliškio rajone buvusio dvarelio praeitis buvo savita ir įdomi. Surinkti medžiagą apie juos ir taip užpildyti krašto istorijos spragas, išsaugoti nuo užmaršties – istorijos mokytojų, kraštotyrininkų, visų mūsų pareiga.

^



Žostarčių medinis dvaras 1939 m. Prie automobilio vairo – Rufas Virkau, šalia – jo žmona Vanda Sirutavičiūtė, dvaro buvusio savininko Jono Stepono Daujoto duktė Irena Daujotaitė.



Daujotų giminės Žostarčių atšakos bendras kapas ir paminklas Šiaulėnų kapinėse.

NUO VARNIONIŲ

Juozas Brazaitis



IKI PETERBURGO

Birutė PAŠKŪNAITĖ

Literatas, kultūros veikėjas, tautosakos rinkėjas, Peterburgo universiteto lietuvių studentų slapto rankraštinio laikraščio, leisto dar iki „Aušros“, bendradarbis. Toks buvo Juozas Brazaitis, kilęs iš Radviliškio rajono.

Juozas Brazaitis gimė 1850 metų sausio 3 dieną Varnionių kaime. Jo tėvai buvo ūkininkai, turėję per 30 hektarų žemės. Šeimoje augo keturi vaikai. Vyresnysis brolis Adomas gyveno tėvų ūkyje (mirė 1902 metais). Brolis Antanas (1859-1908) buvo baigęs mokslus ir dirbo carinėje Rusijoje bankų kontrolieriumi. Jis mirė ir palaidotas Jerevane (Armėnija). Į laidotuves iš šeimos tebuvo nuvažiavęs Juozas. Sesuo Brigita ištekėjo ir gyveno Mantviliškių kaime.

Juozas mokėsi Šiaulių gimnazijoje. Vėliau pasirinko mediciną ir nuo 1871 metų studijavo Peterburgo karo medicinos akademijoje. 1872 metais Peterburge susitelkė lietuvių būrelis, tarp kurio narių buvo ir J. Brazaitis.

Būreliui priklausęs Petras Vileišis sumanė leisti ranka rašytą slaptą literatūrinį-humoristinį Peterburgo universiteto lietuvių studentų laikraštėlį „Kalvis melagis“ (1875-1876 metais) lietuvių



Juozas Brazaičio motina
(apie 1890 metus)



Prie brolio Antano Brazaičio kapo Jerevane. Pirmas iš dešinės – Juozas Brazaitis.



Ona Josaitė-Brazaitė, Adomo žmona



Adomas Brazaitis, Juozo brolis

tautosakos, etnografijos, istorijos temomis. Kaip nurodo „Mažoji lietuviškoji enciklopedija“, jame rašė studentai J. Brazaitis, J. Grigiškis, J. Kymantas, P. Vileišis ir kiti. Laikraštis išspausdino ir A. Mickevičiaus eiliuotą „Vilijos“ vertimą į lietuvių kalbą, originalų eilėraščių „Išvažiavimas iš namų studento“.

Išėję dešimt laikraščio numerių platinti laiškais giminėms į Lietuvą. Tai buvo vienas pirmųjų lietuvių šviesuomenės bandymų leisti lietuvišką periodiką (lietuviškas laikraštis „Aušra“ pasirodė vėliau, 1883 metais).

Be „Kalvio melagio“, tuometinis Peterburgo studentų lietuvių būrelis P. Vileišio iniciatyva rūpinosi leisti ir iš Šiaulėnų kilusio Marcelijaus Šikšnio-Šiaulėniškio knygas. Rinkta, kaupia lietuvių tautosaka, kurią lietuviai studentai siuntė Rusijos geografinei draugijai.

Peterburge J. Brazaitis baigė mokslus ir tapo vidaus ligų gydytoju. 1876 metais jis tarnavo kariuomenėje, dirbo gydytoju. Išėjęs į atsargą, nuo 1884 metų dirbo Lietuvoje ir Rusijoje. Jis dar studijavo ir Berlyne, įsigijo akušerijos bei akių gydytojo specialybę. Profesinė veikla buvo sėkminga. Per atostogas varnioniškis atvažiudavo į savo tėviškę ir kaimynus gydydavo nemokamai. Senatvėje J. Brazaitis apkurto. Gydydavo nuo trachomos žmones, kurie norėdavo išvažiuoti dirbti į Ameriką. Mat sergantieji šia liga būdavo sugrąžinami atgal.

„Juozas Brazaitis turėjo šešis vaikus. Pirmosios žmonos sūnus Povilas buvo departamento direktorius. Dukterys – Vanda ir Elena. Elena dirbo Vilniuje pas laisvamaniškų pažiūrų Šliūpą. Tėvui tokia dukros veikla nepatiko, net norėjo atsižadėti dukters. Antroji žmona – vo-

kietė, kuri dirbo jų šeimoje guvernante ir kurią Juozas vedė, mirus pirmajai žmonai. Antrosios žmonos sūnus Petras išvyko į Vokietiją. Dar turėjo dukteris Zosę ir Marijoną“, – iš Varnionių kaimo gyventojos Onos Jucienės prisiminimų.

Juozas Brazaitis mirė 1926 metų balandžio 14 dieną Anykščiuose.

Jo tėvų sodybos vietoje, Varnionių kaime, tebėra išlikusi tvarto dalis (dabar apmūryta baltomis plytomis ir priklauso S.Baltikauskui). Netoliese – apleistas šulinys. Jo viršutinis rentinys yra akmeninis, apatiniai – iš sustatytų juodalksnių rąstų. Reta kur beišlikęs toks senas šulinys. Jis visada pilnas vandens. Tebėrymo ir kelios senosios obelys.

Visa tai gimtinei primena pradžią kelio, kurį čia pradėjo literatas, kultūros veikėjas, gydytojas Juozas Brazaitis.

^

*Prieš 135-erius metus
gimusį, aktyvia ir
įvairiapuse veikla
stebinusį kraštiečių Antaną
Povylių prisimenant*



KRAŠTIETIS, STEBINĖS ĮVAIRIAPUSE VEIKLA

Daina ELVAIT

Keli vingiuoto žvyrkelio kilometrai nuo Radviliškio, ir pakelėje ima driektis Žironų kaimo (Aukštelkų seniūnija) laukai. Jų platybėse išsiskiria buvusi didelė sodyba. Kad buvusi, pašaliečiui sufleruoja styančios kelių pastatų liekanos, išlikę senasis sodas, iš molio drėbtas tvartas, medinė gyvenamojo namo dalis. Prie pastarosios jau naujieji šeimnininkai šiuolaikinį mūrinuką prišliejo, savaip tvarkosi. Apie savo čionykščius pirmtakus nedaugką iš jų ir besužinosi. Tik paliudijimą: tikrai taip, čia Antano Povyliaus sodyba.

Į susitikimą su savo kelių dešimtmečių senumo įspūdžiais atlydėjusi Radviliškio Vaižganto pagrindinės mokyklos istorijos mokytoja metodininkė, ilgametė kraštotyriminkė Janina Stalionienė atpažįsta visus sodybos kampelius. Anuomet ji čia lankydavosi su savo moksleiviais. Mėgėjiškoje pedagogės išsaugotoje nuotraukoje – būrelis jų, kraštotyriminkų, 1966-ųjų pavasarį smalsiai besiklausančių Mortos Povylienės pasakojimo. Antanas Povylis tada jau buvo miręs...

Knygnešys, žinomas politikas, visuomenininkas, pieno perdirbimo įmonių veiklos organizatorius, kooperatininkas – taip apibūdinamas Antanas Povylis, 1871 metais gimęs šiame tuometinio Radviliškio valsčiaus kaime. Jis mokėsi Radviliškyje, Šiauliuose, Liepojoje, Peterburge. Dirbo buhalteriu Šiauliuose, Zubovų gubernijos dvare. Susipažino su P. Višinskiu, J. Ambrozevičiumi, K. Venclausku ir kitais. Netrukus įsitraukė į caro draudžiamos lietuviškos spaudos

>



Aktyvusis žironiškis (antroje eilėje) buvo išrinktas Rusijos valstybės II Dūmos deputatu, lietuvių atstovų vardu pateikė pasiūlymą dėl agrarinio klausimo Lietuvoje sprendimo.

platinimą. Ją, atgabentą tuščiose alaus statinėse iš Prūsijos, priimdavo, slėpdavo alaus daryklos sandėliuose, kitur, perduodavo platinti. Ir pats „Varpa“, „Ūkininką“, „Naujienas“, įvairių knygelių platindavo Radviliškio, Žironų bei kitų kaimų gyventojams. Tai knygnešiuvi užtraukdavo nuolatinių pavojų ir rizikos: keletą kartų jis tik per plauką išsisuko nuo arešto. „Kartą, gavęs pranešimą pristatyti spaudinių į „Tilžės“ viešbutį (...), paketu nešini ėjom abu su J. Jablonskiu.

Įžengę į viešbutį susidūrėm su prieanginiame kambaryje begirtaujančiais žandarais. Ramiai laikydami ir viešbučio šeiminką paklausę, ar yra toks ponas, ir gavę neigiamą atsakymą, apsisukę nešdinomės...“ – yra rašęs A. Povylius. Dėl įtarinėjimų draudžiamos literatūros platinimu jam buvo iškelta byla, kuri nutraukta tik po poros metų.

A. Povylius visada būdavo svarbių įvykių, aktualijų sukūryje. Jis dalyvavo 1905 metais Šiauliuose organizuojant

streiką, kuriuo atsiliepta į Kruvinąjį sekmadienį Peterburge. Radviliškietis tais pačiais metais buvo ir tarp Didžiojo Seimo dalyvių Vilniuje, kur atstovavo Šiaulių kraštui. Po poros metų Kauno gubernijoje išrinktas Rusijos II Dūmos deputatu. Jis su kitais Dūmos deputatais parengė ir paskelbė „Lietuvos socialdemokratų atstovų kuopos atsišaukimą“. Pastarajame, be kita ko, buvo įrašyta: „...stodami už tai, kad Rusų valstybė demokratiškai būtų rėdoma, mes kartu reikalavime, kad Lietuvos gyventojams būtų pripažinta teisė liuosai ir pagal savo norą rūpintis savo krašto reikalais, kad Lietuvai būtų duota autonomija“. Tą atsišaukimą caro valdžia apkaltino „priešvalstybinio sąmokslu rengimu“, todėl A. Povylius buvo nuteistas, kalinamas.

1917 metų rugsėjo 18–22 dienomis A. Povylius dalyvavo Vilniaus konferencijoje, kuri įrodė tautos siekį atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Šios konferencijos programai vykdyti buvo išrinkta Taryba, 1918 metų vasario 16-ąją paskelbusi Lietuvos nepriklausomybę. „Konferencijai pasibaigus, kitą sekmadienį, Radvilišky, vietos vokiečių Amtforšteriui (vokiečių valdžios atstovui) leidus, klebonijos sode sušauktame visuomenės susirinkime padariau išsamų pranešimą iš įvykusios Vilniuje Lietuvos konferencijos darbų ir nutarimų. Susidomėjimas pranešimu, atrodė, buvo didelis. Man sušukus „Valio, Lietuva!“; „Valio!“ pakartojo su ypatingu entuziazmu“; – rašė savo atsiminimuose A. Povylius.

Jis aktyviai dalyvavo, steigiant komitetus Lietuvos nepriklausomybei siekti, kuriant lietuviškas savivaldybes Radviliškyje bei Šiauliuose. 1920 metais išrinktas Lietuvos Respublikos Steigiamojo Seimo atstovu.

Antano Povyliaus iniciatyva Žironų sodžiuje buvo įsteigtas pieno punktas, pavadintas Pieniška draugija. 1912 m. draugija perkelta į Radviliškį ir davė pradžią čionykštei kooperatinei pieno perdirbimo bendrovei, kurios valdybos

>

nariu A. Povyliaus buvo visą laiką. Jis nuolat priklausė ir kooperatinių pie-ninių sąjungos „Pienocentro“ tarybai, buvo Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerijos įgaliotinis, Žemės tvarkymo komisijos, įvairių draugijų narys, turėjo daug kitų įpareigojimų ir pareigų. Išleisti A. Povyliaus prisiminimai, kita medžiaga taip pat liudija jo aktyvumą tuometinėje kultūrinėje veikloje, spaudoje, jo norą kaupti, užrašyti, spausdinti prisiminimus ir taip įamžinti visa, kas atspindi laikmetį, gyvenimą, jo svarbiausius įvykius, permainas.

Visa tai – šalia darbo ir ūkininko rūpesčių savajame ūkyje, Žironuose. Pasak kaimo senbuvų, daugiausia čia triūsavo samdyti ar talkon prisiprašyti žmonės. Šeimininkas iš savo reikalų ir aktyvios veiklos neretai paskubėdavo tik savaitgaliais. Iki tol ūkį prižiūrėdavo jo žmona Morta Povylienė. Tačiau, sulaukęs garbaus amžiaus, jau ir pats A. Povyliaus nebesitraukė iš sodybos, kol 1961 metais čia mirė ir iškeliavo į savo amžinojo poilsio vietą senosiose Radviliškio kapinėse.

„Aš valdau savininko teisėmis žemės ūkį iš 22 ha Žironų kaime, Radviliškio valsčiuje. Minėtą ūkį gavau iš tėvo 10 dešimtinių ir 10 dešimtinių pirkau...“ – iš 1929 metų balandžio 26 dieną A. Povyliaus rašto prašymo Žemės bankui.

Vėliau daugumą turėtos žemės iš jo paėmė Radviliškio bandymų stotis, ir likę 8 hektarai savininką išbraukė iš „buožių“ sąrašo, tuo pačiu galbūt nulėmė, kad jis nebūtų ištremtas.

„Povylių sodyba buvo didelė, graži. Gal todėl galėjo atrodyti, kad jie gyvena gana gerai. Iš tikrųjų vertėsi nelengvai. Buvo paėmę paskolą, smaugė dideli mokesčiai. Mano tėvai gerai sutarė su Povyliais, tėvas eidavo jiems padėti prie miško ir kitų darbų, kad nereikėtų samdytis darbininkų, nes tam trūko pinigų“, – pasakojo buvusi Povylių kaimynė, dabar Radviliškyje gyvenanti Stanislova Vilimienė.

Radviliškietės pedagogės J. Stalio-nienės išsaugoti kai kurie A. Povyliaus



Jaunieji Radviliškio kraštotyrininkai pas Mortą Povylienę

dokumentai patvirtina tokias žironiško problemas ir net grėsusias varžytynes. Sunkumai ypač prisilgė kolūkiniais metais, kai, anot jo paties, neteko žemės, sodo, „likau už borto, be pensijos, munduro ir be kelinių“ (respublikinės reikšmės pensija jam paskirta tik po ilgų pastangų ir paieškų, 1956 metų pavasarį).

Kiek galėdami, abu agronomo išsilavinimą turėję Antanas ir Morta Povyliai savo ūkyje stengėsi tvarkytis naujoviškai, puoselėti savo sodybą. Ją buvo pavertę pavyzdine. Yra duomenų, kad nuo 1927 metų ten apsilankė apie 200 ekskursijų. Povyliai buvo užveisę medelyną, turėjo didelius šiltnamius. „Jie pasistatė ir didžiulę naujovišką jaują linams džiovinti. Bet moderniškiems katilams reikėjo daug brangaus kuro, todėl netrukus viskas virto



Antano Povyliaus kapas senosiose Radviliškio kapinėse

nuostoliais“, – prisiminė radviliškietė S. Vilimienė.

Krašto žmonių atmintyje A. Povyliaus pasilikęs kaip kresno sudėjimo, inteligentiškos išvaizdos, išskirtinės eisenos vyras. Pasakojama, kad pastarąjį jam nulėmė nelaimingas atsitikimas Radviliškyje. A. Povyliui einant per miestą, ties juo pasibaidė pravažiuojančio vežimo arklys. Gelbėdamas važnyčiotoją, A. Povyliaus pats nukentėjo. Ne vienas įsiminė ir jo paprastumą, neišdidumą, gerumą. Kutiškių kaime dabar gyvenanti Aniceta Jovaišienė, padėdavusi Povylių ūkyje darbuotis, teigė: „Niekada jis nesibardavo, neskaičiuodavo,

kas, ką ir kiek per dieną padarydavo. Povyliai padėdavusiems ūkyje visada duodavo pietų. Kartu su jais prie to paties stalo sėsdavo ir pats Povyliaus“.

Kaimynams jis atrodė visad smagus, lengvai surandantis kalbą su kiekvienu ir kiekviena proga. Pasak S. Vilimienės, jis niekada nebuvo linkęs prie taurelės, bet stiklinę alaus su kaimynais išgerdavo. Būdavo, ateis, pasišnekės, pajuokaus, o paskui ir uždainuos: „Nelaiminga ta adyna, kai namo mane vadina“ – ženklas, kad jis jau susiruošė namo.

Daugelis radviliškietėjų žinojo jį buvus socialdemokratą. Bet nedažnas – apie jo grįžimą prie tikėjimo. S. Vili-

mienė tikino: „Atėjus sovietinei valdžiai, nusivylęs Povyliaus prasitarė, kad visai ne tokios jos tikėjosi. Radviliškyje buvo misionierius, pas kurį jis atliko atgailą, paskui lankydavosi bažnyčioje. Kai Povyliaus mirė, iš vakaro taip pat buvo ir kunigas, ir maldų. Tik slaptai. O paskui, viešai, jo laidotuvės buvo pasaulietinės, laidojo valstybė“.

Povyliai turėjo sūnų Kęstutį (pašnekovų tvirtinimu, tai buvo jų augintinis). Pas jį Vilniuje, mirus Antanui, gyveno ir Morta Povylienė, tik vasaromis sugrįždama į parduotoje sodyboje sau pasiliktą kambarį.

Antano Povyliaus vardu beveik prieš 15 metų buvo pavadinta pirmoji gatvė naujajame Eibariškių mikrorajone, Radviliškyje. Medžiagos apie šį kraštietį yra sukaupę Radviliškio viešoji biblioteka, Vaižganto gimnazijos ir Vaižganto pagrindinės mokyklos kraštotyros muziejus, o pagrindinė jos dalis saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje.

Parengta pagal Šiaulių „Aušros“ muziejaus knygą „Antanas Povyliaus. Išgyvento laiko atsiminimų nuotrupos“, radviliškietėjų kraštotyrininkų medžiagą ir gyventojų prisiminimus.

Redakcijos archyvo ir straipsnio autorės nuotraukos.



Taip dabar atrodo buvusi Antano ir Mortos Povylių sodyba Žironų kaime



A. Povyliaus gatvė Radviliškyje, Eibariškių mikrorajone

DAINININKO STASIO CITVARO FENOMENAS



Danutė PETRAUSKAITĖ

Stasio Citvaro portretinė nuotrauka (metai nežinomi)

Kai 2001 metų rugpjūčio mėnesį ruošiausi iš Čikagos skristi į Floridą, ne vienas man sakė: “Būtinai aplankyk dainininką Stasį Citvarą. Tai – lietuviškas Šaliapinas ir neeilinė asmenybė. Jis turės daug ką įdomaus papasakoti”. Bet tuomet mažai tikėjau, kad pavyks susitikti su tuo žmogumi. Tačiau likimas man nusišypsojo. Turėjau galimybę keletą kartų pabendrauti su dainininku ir būti paskutinių jo gyvenimo dienų liudininke. S. Citvaras nuoširdžiai dalijosi prisiminimais apie nueitą kelią, kuris mane stebino netikėtais vingiais, filosofišku požiūriu į sunkiausius likimo išbandymus. Toje istorijoje būta visko – vargo, skurdo ir netekčių, koncertinės šlovės akimirkų ir akinančio teatro rampų spindesio. Grįžusi į Lietuvą, pabandžiau prisiminti susitikimų su dainininku valandėles, jo žmonos bei L. Sodeikos pasakojimus ir, papildžiusi juos archyvine informacija, kuri mane pasiekė Čikagoje įsikūrusio Lituanistikos tyrimo ir studijų centro vadovo profesoriaus Jono Račkausko bei centro bendradarbio Petro Petručio dėka, parašyti kuklią S. Citvaro biografiją. Būtų apmaudu, jei lietuvių muzikinės kultūros istorijoje šio dainininko vardas liktų nežinomas.

Stasys Citvaras gimė 1909 metų liepos 24 dieną Radviliškyje, prekybininkų Stefanijos ir Kazimiero šeimoje. Nuo mažens jis jautė didelį polinkį dailei ir muzikai. Tad paūgėjęs ėmė giedoti bažnyčios chore ir skambinti krikštaitėvio Antano Marijošiaus dovanota balalaika. Tačiau vaikiško džiaugsmo būta nedaug. Nors tėvai gyveno gana pasiturinčiai, tačiau, pradėję gerti, greitai neteko viso savo turto. Vaikai (Stasys dar turėjo keleriais metais jaunesnį brolių ir sesutę) buvo visai žeminami ir mušami. Tėvams išsiskyrus, Stasį kurį laiką augino močiutė. Tačiau, būdamas 13 metų, turėjo palikti mokyklą ir ieškoti atsitiktinių darbų. Pirmas buvo duobkasio. Dvi vasaras jis važinėjo po visą Lietuvą ir ieškojo Pirmajame pasauliniame kare žuvusių vokiečių – rinko laukuose jų lavonus bei rūpinosi, kad jie tvarkingai būtų palaidoti kapinėse. Tačiau, atlikęs šias nevaikiškas pareigas, būsimo dainininkas keturis mėnesius tapo benamiu. Po kurio laiko įsidarbino kepykloje ir plušėjo ten vien už duonos kąsnį. O kai S. Citvaras gavo geriau apmokamą elektros linijų tiesimo darbą, ėmė svajoti apie šiltuosius kraštus. Ir jo svajonės greitai išsipildė. Susitapęs pinigų “šipkartei”, 1927 metais jaunuolis su savo broliu iš Klaipėdos uosto išplaukė prancūzų laivu į Braziliją, pasiėmęs su savimi vienintelį jam brangų daiktą – balalaiką.

Galima sakyti, kad S. Citvaro, kaip dainininko, karjera būtų tame laive ir prasidėjo. Su ašaromis akyse dainuodamas vakarais ant denio liūdnas dainas, Stasys iš karto patraukė laivo kapitono dėmesį. Jam buvo pasiūlyta už pinigus rengti koncertus, tačiau šis sutiko tai daryti dykai, motyvuodamas tuo, kad dainavimas jam – ne darbas, o maloniausias užsiėmimas. Toks kilnus poelgis sujaukino kapitono širdį ir jis perkėlė septyniolikametį jaunuolį iš vargingiausiems keleiviams skirtos laivo patalpos į antros klasės kajutę. Po daugiau nei mėnesį trukusios kelionės S. Citvaras sėkmingai pasiekė Brazilijos krantus ir apsistojo San Paule – lietuvių emigrantų sostinėje.

Gyvenimas šiame krašte buvo nelengvas – S. Citvarui teko dirbti fiziškai sunkius darbus kavos plantacijoje, statybose, džiunglėse, kęsti nežmoniškas sąlygas, kandžiojant kraugeriškiems vabzdžiams ir švilpiančiam virš galvos prižiūrėtojo botagai, sirgti pavojingomis ligomis. Ir tik apsistojus Boa Vista do Erechim vietovėje, vokiečių kolonijoje, jo gyvenimas pakrypo kita linkme. Nuomojamo kambario šeimininkas buvo laikrodininkas. Jis ėmė šios profesijos mokytį ir naują gyventoją, kuriam šis darbas labai patiko. Taigi S. Citvarui atsirado puiki galimybė įgyti paklausią profesiją. Šeimininko teikiamų žinių jam neužteko, tad užsisakė iš Vokietijos vadovėlių apie laikrodžių taisymą ir, atsikėlęs 5 valandą ryto, juos krimsdavo. Išstudijavęs prieinamą literatūrą, jau galėjo ne tik puikiai remontuoti laikrodžius, bet net gaminti kai kurias jų detales, ypač senovinių mechanizmų, kuriuos taisyti sugebėdavo retas meistras. Tai jam užtikrino pragyvenimo minimumą daugeliui metų. Vokiečio šeima pakeitė ir asmeninį S. Citvaro gyvenimą. Būdamas dvidešimties, jis vedė jaunutę šeimininko dukterį ir susilaukė su ja dviejų vaikų. Deja, santuoka buvo nelaiminga. Todėl po kurio laiko šeima iširo.

Vokiečių kolonija turėjo savo orkestrą, chorą. Pastarajam ir nutarė vadovauti S. Citvaras, norėdamas išbandyti jėgas naujame amplua. Šis darbas, trukęs trejus metus, sekėsi gerai. Jaunasis chorvedys sugebėjo ne tik išmokyti šešiasdešimties narių chorą naujų giesmių, bet ir pasiekti neblogų meninių rezultatų. Ir labai džiaugėsi, gavęs pirmąją vietą Rio Grande do Sul valstijos bažnytinio chorų konkurse. Laisvalaikiu S. Citvaras pramoko groti smuiku, pūsti fleitą ir trimitą, net turėjo subūręs nedidelį pučiamųjų ansamblį, su kuriuo grodavo vestuvėse. Tačiau instrumentalistų karjera jo neviliojo. Be to, jis norėjo pakeisti aplinką. Ir vis dažniau pagalvodavo apie Rio de Žaneirą. Tad po kelerių metų gyvenimo Porto Alegre, 1938-aisiais, ilgam

įsikūrė savo svajonių mieste.

Problemų su darbu nebuvo – S. Citvaras iš karto jį gavo žymiausioje šveicarų laikrodžių parduotuvėje “Casa Meister”. Laisvalaikiu dainavo chore. Ir netikėtai “atrado” savo balsą. Kad tai neeilinis bosas, pastebėjo ir čekų kilmės dainininkas Ernestas Temple. Supratęs, kad lietuvis turi ypatingą Dievo dovaną, nutarė jį mokytį veltui. Vokalo pamokos truko apie metus. E. Temple išvykus į Vieną, S. Citvaras tęsė jas pas prancūzų Rene Talbat ir tapo mylimiausiu jo mokinium. R. Talbat mokė S. Citvarą būti aktyviu, nesukuklinti ir siekė jį išugdyti operos dainininku. Be S. Citvaro neapsieidavo jokie šio mokytojo rengiami koncertai. Ir kai buvo paskelbtas dainininkų konkursas, garantuojantis laimėtojiui solisto vietą Rio de Žaneiro teatre, R. Talbat pirmiausia jį pasiuntė S. Citvarą. Tačiau šis nemanė pradėti operos solisto karjeros. Apie tai niekad nebuvo net galvojęs. Todėl iš pradžių ketino nedalyvauti tame konkurse, o kai ryžosi, nutarė kuo blogiau pasirodyti. Tačiau pirmoje žiūrovų salės eilėje išvydęs savo mokytoją, padariusį jam tiek daug gera, negalėjo taip žiauriai su juo pasielgti ir...laimėjo pirmąją vietą.

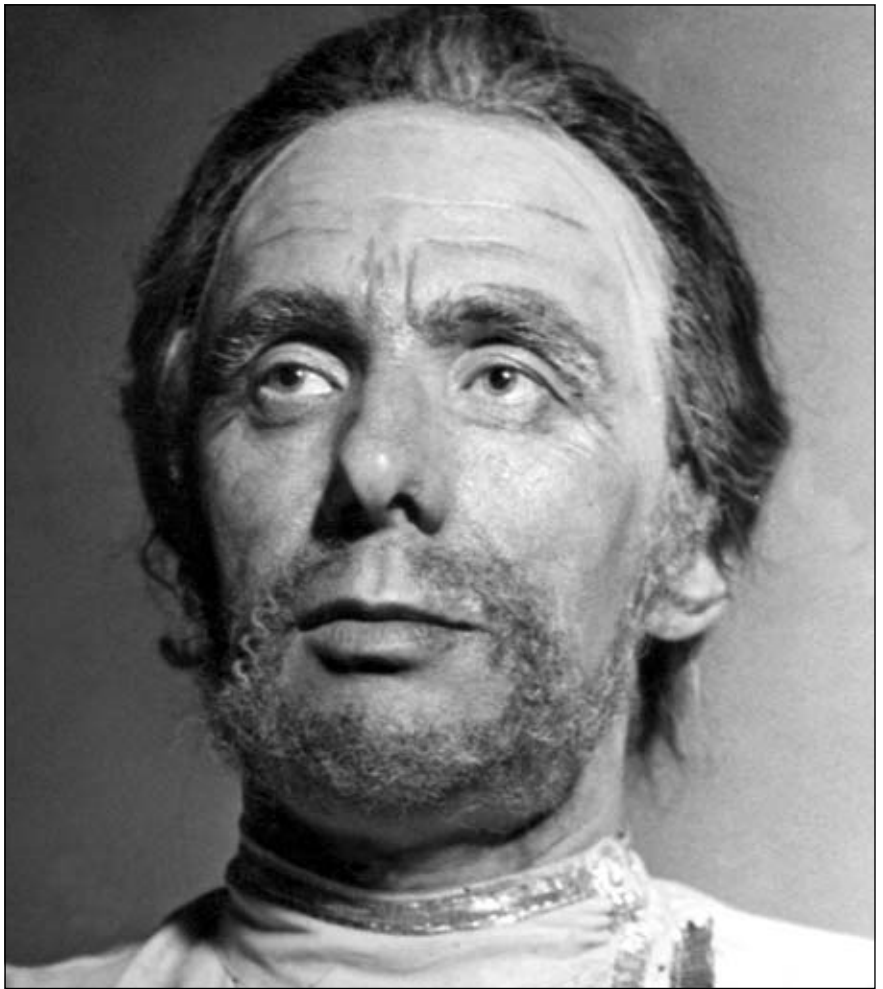
1945 metais prasidėjo naujas etapas S. Citvaro meninėje veikloje – jis ėmė dainuoti Rio de Žaneiro municipaliniame teatre. Nors jam tekdavo atlikti tik antraeilius vaidmenis W. A. Mozarto, U. Giordano, G. Verdi, C. Saint-Saënso, M. Musorgskio operose, tačiau galimybė pažinti klasikinį teatro repertuarą ir bendradarbiauti su pasaulinio garso solistais praplėtė jo muzikinį akiratį ir subrandino operos dainininką. S. Citvarui teko paklusti dirigento B. Walterio mostui, dainuoti su Maria Callas, Tito Gobbi, Italo Tajo, Giuseppe Taddei. Pastarasis ėmė jį kalbinti vykti į Italiją, sakydamas, kad Brazilijoje S. Citvaras “supus” kaip dainininkas, o Italijoje jam atsivers geriausių operos teatrų durys. Tačiau S. Citvaras nesiryžo tokiam rizikingam žingsniui ir Rio de Žaneiro teatre dainavo iki 1955 metų.

>

Kartu jis stengėsi išnaudoti kiekvieną pasitaikiusią galimybę koncertuoti: reguliariai pasirodydavo televizijos ir radijo laidose, net vedė specialią radijo muzikinę programą portugalų kalba. Tik koncertų agentų spaudžiamas, jis turėjo atsisakyti brazilams sunkiai ištariamoms savo pavardės ir naudoti jam primestą pseudonimą “Igor Stanislau”.

S. Citvaras, paragintas kunigo Z. Ignatavičiaus ir norėdamas šlietis prie tautiečių, 1955 metais emigravo į Šiaurės Ameriką. Čikagoje jam teko priprasti prie naujų klimato ir kultūrinės veiklos sąlygų. Tiek fizinė, tiek dvasinė atmosfera greitai atvėsinė dainininko entuziazmą, jis ėmė net galvoti, ar tik nebus padaręs klaidos, čia atvykdamas. Bet jam pavyko įsidarbinti asistentu konservatorijoje ir gauti laikrodininko darbą. Labai šiltai jį sutiko Klyvlendo lietuviai, kuriems 1956 metų gegužės 26 dieną jis surengė savo pirmą koncertą. Į Čikagos koncertinę estradą S. Citvaras įžengė ne iš karto. Tačiau pirmieji žingsniai buvo svarbūs ir atsakingi – 1956-ųjų birželį dalyvavo W. A. Mozarto muzikos festivalyje, o po kelių mėnesių sėkmingai pasirodė “Chicago Tribune” organizuotame dainininkų konkurse. Pradžią buvo ypač džiuginanti: atrankos etape jis užėmė pirmąją vietą ir tapo geriausiu Čikagos dainininku, tačiau finale, užkimus balsui, turėjo tenkintis ketvirtąją vietą. Bet šis laimėjimas buvo taip pat labai svarbus, nes S. Citvaras pateko tarp dešimties geriausių tų metų JAV dainininkų ir buvo amerikiečių kviečiamas dalyvauti įvairiuose muzikiniuose renginiuose. 1957 metais, Čikagos lietuvių operai statant G. Verdi “Rigoletto”, buvo pakviestas atlikti Monteronės vaidmenį, o 1958-aisiais jo laukė naujas pasiūlymas – Mefisto vaidmuo Ch. Gounod “Fauste”. Bet tai buvo jo paskutiniai pasirodymai.

Šiandien sunku pasakyti, kodėl S. Citvaras ilgesniam laikui neįsitvirtino Čikagos lietuvių muzikinėje bendruomenėje. Jis pats prasarė, jog ryšiai su V. Baltrušaičiu, operos įkūrėju, buvo labai šilti, kad jį palaikė preky-



Stasys Citvaras – Rio de Žaneiro operos teatro solistas.

bininkas J. Karvelis, kompozitorius ir pianistas V. Jakubėnas, vargonininkas J. Žukas, dirigentas A. Kučiūnas, bet kai kuriems teatro žmonėms jis atrodė nelabai pageidautinas dėl tariamos konkurencijos. Tačiau greičiausiai viską lėmė begalinis S. Citvaro troškimas dainuoti, noras išsiveržti į platesnes erdves, koncertuoti ne keletą kartų per metus, bet nuolat. Jau gyvendamas Čikagoje ir turėdamas savo vadybininką – estų dainininką E. Karrisso, koncertavo švedams, norvegams, vokiečiams, amerikiečiams. Lietuviškoje scenoje pasirodydavo retai, nes neturėjo pakankamai gausaus lietuviško repertuaro.

Kartą E. Karrisso, kurio iniciatyva ir švedų finansinės paramos dėka Čikagoje buvo išleista solinė S. Citvaro plokštelė, nutarė pasiūsti jo balso įrašą visame

pasaulyje garsaus Dono kazokų choro vadovui Sergejui Žarovui (1896–1985 m.). Ir šis įrašas dirigentui padarė didžiulį įspūdį. Įsitikinęs, kad tai yra neeilinis bosas, S. Žarovas pakvietė jį tapti jo choro nariu. 1958-ųjų rudenį S. Citvaras iš Čikagos persikėlė gyventi į Niujorką.

S. Citvaras buvo ne pirmas lietuvis tarp Dono kazokų. 1937–1959 metais S. Žarovo chore dainavo Konstantinas Jurkevičius. Koncertinės veiklos pradžioje chorą sudarė per 30 asmenų. Tačiau kai jo nariu tapo S. Citvaras, buvo likę 23 dainininkai (tik 6 – tikrieji Dono kazokai) ir 2 šokėjai. Bet ir nedidelis kolektyvas vadinosi vokaliniu orkestru. Jame buvo ypač subalansuotas ansamblinis dainavimas. Jei kuris

>

dainininkas ir atlikdavo solinį numerį, tai jo pavardė niekada nebuvo įrašoma į koncerto programą.

Repeticijos trukdavo vieną mėnesį. Po to prasidėdavo koncertinės kelionės: du mėnesius po Amerikos kontinentą, šešis mėnesius – po Europą. Likusieji trys mėnesiai būdavo laisvi. Šiandien sunku išvardinti kraštus, kuriuose nesilankė, klausytojų nežavėjo Dono kazokai. Jie daugelį kartų dainavo Austrijoje, Prancūzijoje, Šveicarijoje, Švedijoje, Danijoje, Olandijoje, Ispanijoje, Norvegijoje, net Japonijoje, Naujojoje Zelandijoje, Australijoje. Choras buvo ypač laukiamas Vokietijoje, todėl ten koncertuodavo labai dažnai. Vidutiniškai per metus kolektyvas surengdavo apie 200 koncertų. Choristams nebuvo lemta išvysti tik savo gimtinės Rusijos. Mat S. Žarovas iš principo nesutiko vykti anapus “geležinės uždangos”.

S. Citvaras buvo vienas mylimiausių S. Žarovo choristų. Ir ne vien dėl savo balso, bet ir dėl draugiško charakterio, sugebėjimo kalbėti įvairiomis kalbomis. Beje, S. Citvaras, vienintelis iš dainininkų, gerai mokėjo vokiečių ir rusų kalbas. Tad dažnose kelionėse po Vokietiją buvo nepamainomas. Lietuvis trejus metus ėjo choro administratoriaus pareigas. Šiame chore jis su pertraukomis dainavo daugiau nei dešimtmetį, į tolimiausias keliones pasiimdamas ir savo balalaiką, kurią meistriškai valdė.

Pirmoji jo kelionė į Austriją 1958 metais buvo viena sėkmingiausių. Po koncerto Vienoje S. Citvaras sutiko aštuoniolikmetę vokiekaitę Magdaleną – didelę muzikos gerbėją, kurią netrukus praminė Tania, o ši Stasį pradėjo vadinti Staša. Meilė iš pirmo žvilgsnio tapo didžiąja gyvenimo meile. Po metus laiko trukusios draugystės jie susituokė. Jų bendras gyvenimas buvo paženklintas savitarpio supratimu ir meile, darniu sugyvenimu ir įspūdingomis kelionė-

mis. Pati įsimintiniausia įvyko 1971 metais, kuomet dviračiais Citvarai per 15 mėnesių nuvažiavo apie 15000 mylių kelią nuo Niujorko iki Rio de Žaneiro, pamatė, kaip Pietų Amerikoje gyvena inkų palikuonys, patyrė nemažai vargo bei nuotykių ir pateko į didžiausių JAV bei Brazilijos laikraščių puslapius.

Niujorke S. Citvaras buvo įsitraukęs į lietuvišką veiklą – bendradarbiavo su V. Strolios vadovaujamu “Perkūno” choru, dainavo bažnytinės muzikos koncer-



Stasys Citvaras švenčia savo 90-ąjį gimtadienį. Šalia jo – žmona Tania Citvarienė

tuose. Nenutraukė ryšių ir su S. Žarovu. 1976–1979 metais jis su Dono kazokais išvyko į paskutines koncertines keliones po Europą. 1986-aisiais šie choristai, tarp kurių buvo ir 77-erių S. Citvaras, dar kartą susirinko ir surengė trijų mėnesių koncertų ciklą kartu su žymiu švedu dainininku Nikolajumi Gedda. Taip jie pagerbė S. Žarovo atminimą, prabėgus metams po jo mirties.

Nuolatinis S. Citvaro darbu buvo laikrodžių taisymas. 1973 metais jis pradėjo dirbti garsioje juvelyrinėje parduotuvėje “Cartier Jewelers”, įsikūrusioje Niujorko centre. Savo paslaugas S.

Citvaras reklamavo ir pasauliniame laikrodžių kolekcionierių žurnale, gaudavo užsakymų net iš Europos ir Australijos, nes buvo vienas iš nedaugelio meistrų JAV, galėjusių gaminti sulaužytas ar pamestas senųjų laikrodžių detales. Kurį laiką dirbo ir lietuviškoje “Aido” parduotuvėje, tarpininkaudavo tautiečiams, norintiems įsigyti geresnių laikrodžių. Šiuo amatu vertėsi iki 85-erių metų ir jo atsisakė tik dėl pablogėjusio regėjimo. Paskutiniaisiais savo metais dainininkas gamino miniatiūrinius dekoratyvinius namelius, kuriuos žmona meniškai nudažydavo ir parduodavo, o gautus pinigus skirdavo 18 globojamų vaikų iš Centrinės Amerikos, Azijos bei Afrikos.

1986 metais S. Citvaras su Tania persikėlė gyventi į Floridos valstiją – St. Petersburgo miestą, kur iš karto ėmė bendradarbiauti su lietuvių choru bei vyrų vokaliniu ansambliu. Retkarčiais parengdavo ir solinių programų. Muzika jam buvo lyg gyvybės šaltinis, iš kurio jis sėmėsi energijos visą gyvenimą. S. Citvaras dainavo iki 2001-ųjų pavasario, po to staigiai ėmė nykti. Tų pačių metų rugpjūčio 17 dieną jis mirė.

S. Citvaras nugyveno ilgą ir prasmingą gyvenimą. Jo fenomenas – neturint jokie konservatorijos diplomo, tapti vienu iš žymiausių bosų lietuvių muzikos istorijoje, gyvenant tarp nelietuvių, išsaugoti tautiškumą širdyje bei darbuose, mokėjimą džiaugtis ir teikti džiaugsmą kitiems. Geriausiai tai iliustruoja Tanios žodžiai: “Jo nueitas kelias iš tiesų pardo, kiek daug gali pasiekti asmuo vien savo pastangomis, nors kelio pradžia ir yra labai sunki. Tačiau už visus mano vyro pasiekimus man daug svarbesni yra jo būdo broožai – švelnumas ir kilniaširdiškumas. Jis buvo tikras dženelmanas ir labai garbingas žmogus. Aš juo didžiuojuosi ir esu laiminga, kad turėjau galimybę būti jo žmona”.

^

KELIĄ RAS EINANTYS



Kraštietė, Vilniuje gyvenanti ir dirbanti tapytoja, muzikė, kultūros darbuotoja Aurelija ANDREJAUSKAITĖ pasakoja apie save, kūrybą bei gimtąjį Radviliškį

Jūs – radviliškietė. Gimėte ir augote Lietuvos geležinkelininkų mieste. Prisiminkite vaikystės, mokyklos dienas. Manau, kad buvote klasės ar mokyklos stropuolė ir pažiba, mokslo pirmūnė.

Pažiba nebuvau. Stropuolė – tikrai. Pradinėse klasėse – mokslo pirmūnė. Labiau tiktų mokyklos leksika – kalikė. Mokyklos dienos – supančiota vaikystė. Nenorėčiau vėl grįžti į anuos laikus. Ir vis per tą maksimalizmą, ambicijas: arba gerai, arba nieko. Stengiausi, kiek galėjau, kad tik gaučiau penketą, kad tik nepasirodyčiau kvailai, kad tėvai galėtų manimi didžiuotis, kad... Nuolatiniė įtampa. Ir dar savigrauža – kiti supranta, o aš – ne (pamenu, algebros, geometrijos, fizikos, chemijos pamokas). Kas kita – kalbos, muzika, geografija, piešimas.

Tad vos tik Radviliškyje įsikūrė muzikos mokykla, prašiau mamos – noriu išmokti groti (namuose turėjome akordeoną, tėvelis vakarais jį virkdydavo). Mama neprieštaravo, nors laikas buvo sunkus: ką tik Anapilin iškeliavo tėtis, o mama – namų šeimininkė. Taip 1965-aisiais pradėjau mokytis Jono Radinsko akordeono klasėje. Pradžioje – noriai, vėliau – vėl ta pati rutina ir įtampa: užduotys, gamos, techninės perklausos, egzaminai. Svarbiausia – reikėjo groti ne tai, ką nori, o ką reikia.

Reikia – nuolatinis palydovas. Kaip šešėlis.

Dar mokykloje, per piešimo pamokas, „baltai pavydėjau“ klasės draugui Jurgiui Šlapokui, kurio darbai jau tada išsiskyrė iš mūsų visų teplionių. Vis atsidusdavau – kad aš taip mokėčiau... Ir kai piešimo mokytojas Jonas Paulauskas (1961-1969 m. mokiausi Radviliškio 2-ojoje vidurinėje mokykloje – dabar Vinco Kudirkos pagrindinė mokykla) mokykloje subūrė dailės būrelį, man sukirbėjo viltis: gal ir išmoksiu taip gražiai piešti...

Viltingas užmačias greitai užgesino mama: „Pabaik, ką pradėjai“. Suprask, mano didelis noras groti – ne įnoringa užgaida, tad man teks garbingai tęsti mokslus muzikos mokykloje, o svajones

mokytis dailės atidėti.

Atidėti teko dešimtmečiui – iki 1975-ųjų. Iki studijų metų Vilniuje. Kodėl taip ilgai laukiau, jei jau taip labai norėjau? Toks gyvenimas... Vidurinės mokyklos aštuntojoje klasėje, prieš pat mokslo metų pabaigą, susirgau skarlatina. Gulėjau uždaryta Radviliškio ligoninės Infekciniame skyriuje ir karštligiškai galvojau – kas toliau: į devintąją klasę ar į Šiaulius, į tuometinį muzikos technikumą? Buvo nutarta – man reikia kuo greičiau įsigyti specialybę, kad atėjus dar vienai bėdai (po tėvelio mirties 1965-ųjų gegužę

Šiaulius, prie pianino, kad iki paskaitų pradžios auditorijoje galėčiau atlikti saviruošai paskirtas užduotis. Savo pianino Radviliškyje neturėjau – mums tai buvo per brangus malonumas. Bet jau buvau užgrūdinta: ir mokydamasi Radviliškio muzikos mokykloje (raudoname mūro pastate, prie senųjų miesto Kultūros namų, kur dabar yra Laidojimo namai) tamsiais žiemų rytais, iki pamokų vidurinėje, jau taip pat sėdėdavau prie pianino...

Taigi mokiausi Šiauliuose muzikos meno paslapčių, per „langus“ tarp paskaitų sėdėdavau skaitykloje arba kino



Vaikystės dienos

mama vis labiau sirgo), turėčiau „šansą“ išgyventi...

Ketverius metus (1969-1973) kursavau pirmyn atgal „dyzeliuku“ Radviliškis-Šiauliai-Radviliškis. Mokiausi choro dirigavimo – tai buvo man nauja, todėl labai įdomu: tobulinau grojimą akordenu ir pianinu, mokiausi dainuoti, muzikos istorijos, teorijos, kalbų ir t.t.

Keldavausi 5 valandą ryto ir pirmuoju traukiniu žiovaudama dundėdavau į

teatruose (tiek gerų ir blogų filmų kitomis aplinkybėmis niekad nebūčiau pamačiusi), vėliau – traukiniu namo, o rytą – vėl viskas iš pradžių. Tapybos studijoms laiko nebuvo. Be to, žinojau – jei nepadarysiu visko, ką galiu, rekomendaciją į aukštąją mokyklą, į Vilniaus konservatoriją (provincijos merginos svajonių svajonė), matysiu kaip savo ausis. Konkurencija buvo didelė, norinčių ir galinčių ten studijuoti

>



„Diptikas II“, Išdidus angelas, 1993 m.

– daug. O į Vilnių taip norėjosi...

1973 m. pavasarį dalyvavau respublikiniame jaunųjų atlikėjų konkurse Panevėžyje. Mano pastangos ir noras davė vaisių: buvau išskirta iš kitų dirigentų, pagerbta. Gavusi pirmąją vietą, grįžau namo patenkinta – rekomendacija ir laureato diplomą turėtų padėti stojamuosiuose egzaminuose į Vilniaus

konservatoriją. Nuvažiavau ten, išdrebėjau stojamuosius ir rugsėjį jau buvau studentė.

Studijų metai – tai valiūkiškos jaunystės, svajonių dienos, pilnos saviraiškos, ieškojimų. Žurnalo skaitytojams turbūt smalsu ir apie tai išgirsti.

1973-1974-ieji – tai sunkūs pir-

mieji studijų metai sostinėje tarp gabių ir talentingų draugų iš visos Lietuvos (atrodė, daug gabesnių už mane). Tad vėl teko stengtis – gyvenau bendrabutyje, keldavausi kuo anksčiau (kaip ir daugelis bendrabutiškių smuikininkų, pianistų, pūtikų) ir bėgdavau Lenino prospektu (dabar Gedimino) į Kon-

>

servatoriją (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija), paimdavau auditorijos raktus (kas pirmesnis, tam tekdavo geresnė, didesnė auditorija – ne su pianinu, o su rojaliu ar fortepijonu) ir grodavau. Tol, kol “iškrapštydavo” į paskaitą atėję dėstytojai ir studentai. Gavau padidintą stipendiją, pradėjau po truputį dirbti tai šen, tai ten, turėjau “savų” pinigų – pats laikas mokytis dailės. Taip ir atėjo tie 1975-ieji, kai įstojau į Vilniaus vakarinę dailės mokyklą. Po rytinių repeticijų, dieninių paskaitų Konservatorijoje, vakarais, nuo 18 iki 21-22 valandos, – užsiėmimai Dailės mokykloje: piešimas, kompozicija, tapyba, skulptūra, grafika, dailės istorija... Parodos, plenerai. Nors mokestis už mokslą ir nebuvo didelis, o dažai, porėmiai, drobė, teptukai, skiedikliai – nebrangūs (tik jų gauti nebuvo galima), viskas vis dėlto gerokai „tirpdė“ studentišką stipendiją.

1978-ieji man buvo sunkiausi – baigiamieji egzaminai ir ten, ir ten. Vienur – diplominiai koncertai, kitur – tapybos diplominio darbo gynimas.

Visa tai tilpo į keletą eilučių Muzikos enciklopedijos I tomo 52 puslapyje: “Andrejauskaitė Aurelija 1978 baigė Lietuvos konservatoriją (A.Jurgučio ir A.Žeimienės kl.) ir Vilniaus vakarinę dailės mokyklą”.

Nieko neįprasta – ne Paryžiuje ar Londone. Laikas buvo toks.

Studijų metai atrodė tikrai įdomūs – ir Šiauliuose, ir ypač Vilniuje. Daug smagiau nei mokykliniais metais. Išgudrėjau: pramokau “reikia” vis dažniau pakeisti “noriu”. Dažnai netgi pavykdavo atskirti, ko noriu ir ką galiu. Bet smalsumas ir maksimalizmas liko. Iki šių dienų.

Savarankiški gyvenimo žingsniai visuomet ir pagąsdina, ir nuramina, nes atsiranda galimybė įsitikinti, ar tuo keliu pasukta, ko vertos žinios, kaip skleisis gabumai. Jau daug metų dirbate Liaudies kultūros centre. Kaip į jį patekote, kokie buvo pirmieji darbo metai?

Daug, jau tikrai daug metų – Liau-

dies kultūros centre dirbu nuo 1978-ųjų. Tai – paskyrimas (mano laikais visi baigusieji aukštąsias mokyklas gaudavo darbo vietą – paskyrimą). Iš Šiaulių – į Šiaulius mokytis kitų. Toks buvo nerašytas tuometinės Konservatorijos vadovybės įstatymas. Norėjau ir galėjau tą įstatymą pakoreguoti. Gauti paskyrimą Vilniuje padėjo mano maksimalizmas – studijas baigiau penketais (su keletu ketvertų) ir, gavusi “raudoną” diplomą (diplomą su pagyrimu), įgijau pirmumo teisę rinktis. Padėjo ir choro dirigavimo katedros vedėjas, profesorius Antanas Jozėnas. Mano argumentas jį įtikino – noriu mokytis. Tapybos. Rimtai. Turėjau jam prisipažinti, kad kartu su Konservatorijos diplomu gavau ir dar vieną – Vilniaus vakarinės dailės mokyklos. Vilnius – geriausia vieta tapybos studijoms (Florencija, Venecija ar Monmartras – ne mano piniginei...).

Jūsų tapybos drobės puošia ne vieno Jūsų kolegos butą. Gerai žinau, kaip gera turėti savą kūrybinį pomėgį, kai lauki nesulauki savaitgalio ar vėlaus vakaro. Viena kitu brėžiu papasakokite savo, kaip tapytojos, biografiją.

Vakarai tapybai ne itin tinka. Šviesa labai kinta. Naktys – geriau. Geriausia – visos dienos ir naktys. Meno mūzai pavyduolei savaitgalių neužtenka.

Tapytojos biografija kukli. Pradėjau dirbti Lietuvos liaudies kultūros centro Muzikos skyriuje. Dirbti ir tapyti. Tapyti ir mokytis pas tapytoją koloristą Rimą Bičiūną. Tam paskyriau dvidešimt metų (1978 – 1998). Atsisakiau daug “noriu”, nes pradėjau suprasti – norėjimas ir galėjimas yra nuogi be “reikia”. Norint ką gerai padaryti, reikia paplušėti. Reikia ir reikia. Dirbti ir mokytis. Nuolat.

Džiaugiuosi, kad noriu ir galiu tapyti. Tapau ir džiūgauju. Visada stengiuosi pasinaudoti šia nuostabia galimybe pabėgti nuo kasdinių smulkmenų ir rūpesčių. Tas džiaugsmas ir trisdešimt nuoširdaus darbo metų nulėmė, kad mano paveikslų jau yra ne tik kolegų butuose, bet ir Švedijos, Malaizijos, Kipro, Japonijos, Prancūzijos, JAV, kitų šalių tapybos gerbėjų privačiose kolekcijose.

Mėgstu šviesą ir spalvą, improvizaciją ir LAISVĘ. Nemėgstu tapyboje drastiško ekspresionizmo (kraujų, kančių,

>



2004-aisiais Radviliškio kultūros rūmuose – personalinė paroda Muzikos mokyklos ir asmeninio jubiliejaus progomis



Puokštė su verbom II, 1989 m.

kryžių, mirties nuojautų ir froidišku filosofijų). Labiausiai – „nukankinto-prakaituoto-padaryto“ meno.

Iš dalies galiu sutikti ir su talentingo koloristo-dailininko, profesoriaus Antano Gudaičio mintimi (Tomas Sakalauskas. Dialogai. Septintas vakaras.

Literatūra ir menas, 1985 spalio 19): „... Kai paveikslas labai suprantamas, kai jis „negniaužia gerklės“, kai nei „per šaltas“, nei „per karštas“, o maloniai „drungnas“ – negerai. Klodus reikia pakelti, o ne pardavinėti optimizmą, supakuotą į paveikslus. Atsiranda kažkoks

vartotojiškas požiūris į meną.“

Tai – nuolatinis daugelio menininkų „galvos skausmas“ – sukurti vartotojui „ne maloniai drungną“, bet patraukiantį kūrinį. Gal vos vienas kitas tapytojas gali leisti sau tokią prabangą – kurti tik Menui, parodoms ar turtingiems kolekcionieriams. O Žmogui – gydytojui, teisininkui, mokytojui, bibliotekininkui ... Bet negi jis nevertas parodoje pasigėrėti menu, o įsigijęs – namuose? Manau, vertas. Todėl didžiuojuosi, jei pavyksta nutapyti gerą darbą ne tik parodai, bet ir žmonėms.

Kad tavo darbus „pažintų“, išskirtų iš kitų, reikia daug visai nekūrybiškų darbų: rengti parodas, eksponuoti salonuose, rodyti, bendrauti. Vengiu šito – geriau jau tapyti... Bet teko surengti per dešimtį personalinių parodų, kelio-lika – bendrų su kitais autoriais: Lietuvos rašytojų sąjungoje, Plungės Mykolo Oginskio muziejuje, Vilniaus galerijose „Kuparas“, „Grigo ratai“, „Vitražas“, „Elmė“, Stasio Juškaus profesionalaus meno galerijoje, Lietuvos liaudies kultūros centre, Joniškėje ir Radviliškyje (Centrinėje bibliotekoje ir 2004-aisiais Radviliškio kultūros rūmuose Muzikos mokyklos bei asmeninio jubiliejaus progomis). Gal ir naujuose Radviliškio viešosios bibliotekos rūmuose artimiausioje ateityje atsiras proga parodyti savo „personalinę kolekciją“?

Apžiūros, konkursai, dainų šventės, festivaliai, seminarai, pasitarimai, konferencijos, komandiruotės, leidinių sudarymas, korektūros, straipsniai, išvykos į užsienį – Jūsų veiklos kasdiena. Kuo joje džiaugiatės, kas neramina?

Iš pirmo žvilgsnio tokia kasdiena atrodo labai romantiškai. Jau greitai trisdešimt metų, kai kiekvieną dieną, nuo 8 iki 17 valandos, tarnauju šalies kultūrai. Lietuvos liaudies kultūros centras yra mėgėjų meno (anksčiau sakytume – saviveiklinio) „ministerija“, Dainų švenčių būstinė. Į dainų švenčių rengimo procesą įpintos visos darbo dienos (dirbu Muzikos poskyrio vadove). Dainų švenčių Dainų

>

diena – mano užduotis, „lygtis“, kurią sprendžiau 1980, 1985, 1990, 1994, 1998, 2004 metais. Dabar ruošiame 2007 metų dainų šventę „Būties ratu“. Ir kiekvieną kartą iškyla klausimas : pavyko-nepavyko?

„... Dainų dienos koncertas – sudėtingo kūrybinio proceso rezultatas. Kuriant programą, visada dalyvauja keliolika savitų ir ambicingų skirtingos patirties, skonio menininkų. Tad kompromisai neišvengiami.

Užsakovui Lietuvos liaudies kultūros centrai privalu remtis ekspertų nuomone, vykdytojui (asmeniui ar grupei) dera atsižvelgti į užsakovo pageidavimus, pastabas, neiškreipiant kūrybinės idėjos esmės. Tai nėra paprasta. Visi, kurie siūlo ir vertina, priima ar atmeta, tampa atsakingi. Keblu nubrėžti kompetencijos ribas, „išskalkuliuoti“ kolektyvinės kūrybos ir autorinės teisės prioritetų, atsakomybės santykį. Kompromisai ir prieštaravimai (įvairių atspalvių) – nuolatiniai Dainų dienos koncerto kūrimo palydovai“. Taip rašiau viename iš daugelio (manau, plačiausiame) straipsnyje „Tradicijos virsmai“ (Retrospektyvų koliažas Dainų šventės „Mes“ Dainų dienos tema. „Liaudies kultūra“, 2004 Nr. 3. psl. 66-76).

Kompromisai ir prieštaravimai. Atradimai ir klaidos. Klausimai ir atsakymai. Svajonės ir realybė. Toks Gyvenimo variklis: nedirbdamas – neklysi, neieškodamas – nerasi. Kelią ras einantys.

Tad einu, to Kelio ieškodama – ir tapyboje, ir tarnyboje: į tradiciją (organizuodama dainų šventes), į procesą (chorų ir vokaliųjų ansamblių apžiūros, konkursai, festivaliai), į istoriją (straipsniai, konferencijos, seminarai) ir t.t.

Keliauju po Lietuvą ir kitas šalis (komandiruotės), bendrauju su daugeliu savitų ir įdomių kultūros žmonių, džiaugiuosi šimtų kolektyvų ir jų vadovų, savo kolegų laimėjimais. 1981, 1986, 1992, 1997, 2001 ir 2005 metais organizavau respublikinį solistų ir vokaliųjų ansamblių konkursą „Sisdabriniai balsai“. Pastarajame išklausiau



> „Paslaptingoji Variacija“, r.b. FOROS. Tema „Samanų gamtoje“, 1995 m.



Šiuolaikinio meno parodoje (Vilnius)

per 130 solistų ir vokalinių ansamblių atliekamų konkursinių programų, tarp jų – ir Radviliškio rajono Baisogalos seniūnijos Pakiršinio kultūros namų vyrų vokalinio ansamblio „Dainava“ bei jo vadovo, puikaus balso tembro Romualdo Juzukonio solo programą (visada džiaugiuosi kraštiečių sėkme, pasiekimais, ypač – kai galiu juos pasveikinti, tapus „Aukso paukštės“ laureatais). Šiomet, balandį–gegužę, vėl keliau po Lietuvą – rengėme Lietuvos suaugusiųjų chorų konkursą ir išklaušėme per 120 chorų. Kartu su Latvijos kolegomis šių metų gegužę suorganizavome I tarptautinį vokalinių ansamblių konkursą Rygoje (Lietuvai atstovavo 9 geriausi ansambliai) – teko dirbti vertinimo komisijoje ir pasidžiaugti 30 Lietuvos, Latvijos bei Estijos ansamblių.

Nebevardinsiu.

Renginių organizavimas – tai ne tik romantika. Tai – ir „popierinė“ kasdie-

nybė: projektai, sąmatos, paslaugų teikimo, autorinės sutartys, darbų priėmimo, nurašymo aktai, ataskaitos, raštai ir t.t. Ištisas organizacinių „reikalų-reikaliukų“ vėrinys – salių nuoma, afišos, programos, leidyba, korektūros, transportas, nakvynė, informacija spaudai, ekspertai, įvairios komisijos, archyvai ir t.t.

Nebevardinsiu taip pat.

Aišku visiems, kas padaryta, turi išlikti. Tad išbandžiau ir dar vieną – įdomų, atsakingą, ypatingo kruopštumo, patirties, atidos reikalaujantį – darbų barą: sudariau ir parengiau informacinius leidinius „Moksleivių dainų šventė“ (1997, 2005), „Dainų šventė“ (1990), „1998 metų pasaulio lietuvių dainų šventė“ (1998), „1999 metų Baltijos valstybių studentų dainų ir šokių šventė GAUDEAMUS XIII“ (1990). Ką tik baigiau „GAUDEAMUS–XV (Tartu, Estija, birželio 30–liepos 3 dienomis)“ jubiliejinio albumo ir bukletų Lietuvos dalį...

Irgi nebevardinsiu. Nes skaitant kils visiškai natūralus klausimas – kada gi tapo tapytoja – „barbė devyndarbė“?

Tapau mažai. Per mažai. Labai labai mažai, kad galėčiau tikėtis sukurti ką ypač vertingą. Bet tai – didelis malonumas. Labai brangus malonumas. Bet dar gyvenu, kol svajoju (naiviai tikėdamasi sulaukti to laiko, kai galėsiu dirbti tik tai, ką noriu).

Esate rūpestinga darbuotoja, mėgstate savitai žvelgti į kultūrą, turite griežtą savo nuomonę. Su kokiais išpūdziais sugrįžtate į gimtinę iš tolesnių komandiruočių, iš Baltijos ir Šiaurės dainų švenčių?

Menu besidomintieji, kuriantieji turi lakią vaizduotę, dažnas – ypač stiprią intuiciją. Tikriausiai aš esu iš tokių. Savitas požiūris, sudėtas į žodžius (kartais vadinamas „griežta nuomone“) ir ištartas per anksti, ne laiku, atrodo nepriimtinas, nes nesuprantamas. Ne tik darbdaviui. Ne tik man “ liežuvis – mano priešas“.

Tik ankstyvoje jaunystėje gali idealizuoti gyvenimą „užsienių rojuje“. Visur žmonės dirba ir mokosi būti laimingi. Yra gražių miestų ir šalių, įdomių žmonių, reikšmingų įvykių ir projektų... Lietuvoje man gražiausia, ramiausia – Radviliškyje po amžiną atilsį mamos sodintomis ir puoselėtomis vyšniomis...

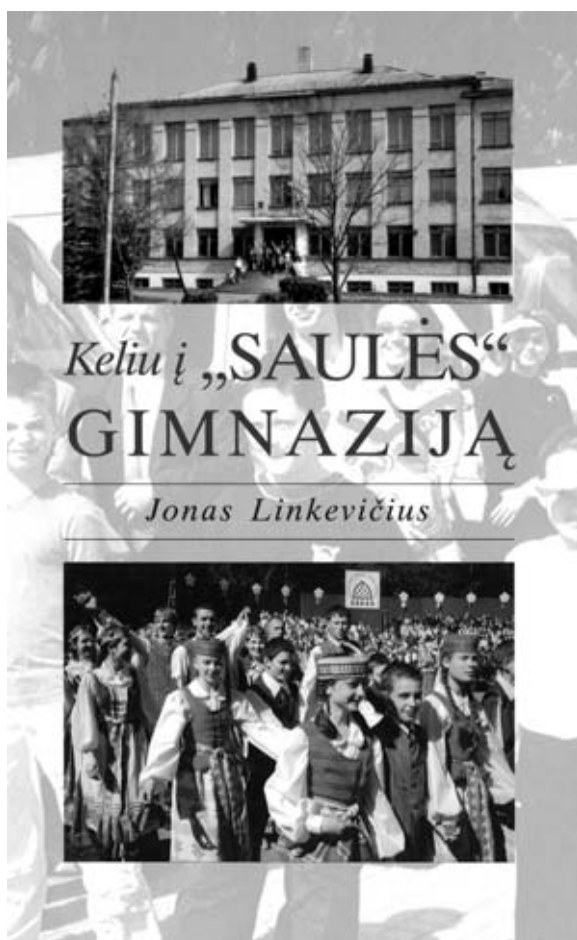
Ne kartą ragavome ir skanavome Jūsų vyšnių, atvežtų iš gimtinės. Ar neiššaldė jų praėjusios žiemos šalčiai?

Žiema nužudė tik kelis rožių krūmus, o vyšnios žydėjo ir dera kaip visada – Radviliškio Liepų gatvės dirva joms labai patinka. Man belieka joms kiek padėti – nuskinti, patręšti, išgenėti. Jau daugelį vasarų visas atostogas, o rudenį, pavasarį – ir šventinius savaitgalius stengiuosi praleisti Vaikystės namuose. Noriu ir galiu juos išsaugoti. Taip reikia.

Kalbėjosi kraštiečiai

Aleksandras ŠIDLAUSKAS

Nuotraukos iš autorės asmeninio archyvo



SU MEILE – APIE MOKYKLĄ, MOKYTOJUS IR NAUJOVES

Knyga „Keliu į „Saulės“ gimnaziją“ pasakoja apie Šeduvos mokyklos nusipelnčius žmones, paskutinių penkerių metų veiklą ir aktualijas.

Dalia STRIOGAITĖ

Pasirodė nauja, daili knyga apie Šeduvos vidurinę mokyklą, mininčią savo 85-metį ir jau išaugusią į gimnaziją. Knyga ir pavadinta „Keliu į „Saulės“ gimnaziją“.

Jos autorius – buvęs šeduvis ir mokyklos auklėtinis, rašytojas Jonas Linkevičius; jam talkino dailininkas Kazimieras Paškauskas. Tai – jau antroji J. Linkevičiaus

knyga apie savąją mokyklą. Pirmoji – „Šeduvos mokyklos dešimtmečiai“ – buvo išleista 1999-aisiais ir skirta

mokyklos 80 metų jubiliejui. Ji apžvelgė istorinį kelią nuo 1919 iki 1999 metų. Naujoji knyga – apie paskutinių penkerių metų laikotarpį,

apie dabartį, aktualius rūpesčius, užmojus bei siekius. Autorius čia – jau ne istorikas, o šiuolaikinės mokyklos naujovių, gyvenimo pulso tyrinėtojas.

Taigi yra jau dvi knygos, išsamiai atspindinčios Šeduvos vidurinės mokyklos gyvenimą. Išskirtinis

faktas. Kuri iš mokyklų dar galėtų tuo pasigirti?

Šeduvos mokyklai tikrai pasisekė, kad jos praeitį ir dabartį atidžiai, jautriai ir rūpestingai fiksavo būtent Jonas Linkevičius. Jis yra didis savo miestelio, savos mokyklos mylėtojas. Neabejotinai kompetentingas žmogus. Pedagogika, vaikų literatūra – nuolatiniai jo gyvenimo ir kūrybinės veiklos interesai: yra mokytojavęs, dėstytojavęs, dirbęs Pedagogikos mokslinio tyrimo institute ir „Vagos“ bei „Vyturio“ leidyklose, parašęs keletą knygų apie lietuvių vaikų li-

>

Šeduvos gimnazija – vienintelė Radviliškio rajono mokykla, kurios istorija įamžinta dviejose profesionaliai parengtose knygose.



Buvęs šeduvis, Šeduvos mokyklos auklėtinis, rašytojas Jonas Linkevičius savai mokyklai parengė išskirtinę dovaną – dvi savo knygas.

teratūrą, išleidęs mokyklinį vadovėlį, sudaręs antologijų ir kolektyvinių straipsnių rinkinių. Darbštus, kūrybingas ir labai rūpestingas autorius (stebina, kiek išnagrino archyvą ir atsiminimų, rašydamas ankstesnę knygą, o dabar – kiek peržiūrėjo, iš-

studijavo mokyklos dokumentikos ir kitokios spaudos!).

Mokykla J.Linkevičiaus akcentuojama kaip šviesos ir gėrio namai. Atidžiai įsigilinama, kaip Šeduvos mokykla, tęsdama ugdymo darbą ir atsiliepdama į bendrus švietimo

reformos tikslus bei uždavinius, pasuko atsinaujinimo keliu, kaip kilo jos nauji sumanymai ir projektai, kiek būta ieškojimų ir pedagogų profesinio tobulėjimo pastangų. Mokyklos bendruomenės pagrindinis uždavinys buvo siekti gimnazijos statuso.

Knygoje daug dėmesio skirta Šeduvos mokytojams. Darbo mokykloje prasmingumą, kolektyvinio triūso rezultatus pabrėžia mokyklos direktorius Kazimieras Augulis. Apie vieną svarbiausių švietimo reformos laimėjimų – mokymo profiliavimą – pasakoja direktoriaus pavaduotoja Genovaitė Dryžienė. Knygos autorius, rašydamas apie mokytojus, kiekvienam randa gražų žodį, įvertina jų kūrybines pastangas, pasidžiaugia, kaip kryptingai buvo veikta, kaip augo ir tobulėjo kolektyvo žmonės. Knygoje yra daug iliustracinės medžiagos – lentelių, nuotraukų. Gerai, kad autoriui pavyko pasitelkti pačius mokytojus, ir jie parašė šiltų straipsnių apie kūrybingiausius, daugiausia nusipelnčius kolegas.

Knygos autorystė neišlaikyta iki galo, bet tas margumas ir nevientisumas jai nepakenkė – savo mintimis, vertinimais dalijasi patys mokyklos bendruomenės nariai. O išvada – jau J.Linkevičiaus: tai – ambicingas, pajėgus kolektyvas su drąsiais sumanymais, kurie virsta tikrove. Tai – tikra šiuolaikinė gimnazija, kurios kasdienybė ir užmojai grindžiami nūdieniu europietišku mąstymu ir nuolatiniu siekiu tobulėti.

Knygą įdomu skaityti, malonu pasinerti į mokyklos darbų ir rūpesčių pasaulį, susipažinti su aktyviais vaikais ir savo profesiją mylinčiais pedagogais, sekti atkaklų kolektyvo ėjimą į priekį.

O šeduvių pedagogų ateities vizijoje galbūt jau ryškėja ir būsimos trečiosios knygos, skirtos apžvelgti mokyklos gyvenimą dar po penkerių ar dešimties metų, kontūrai? Kelyje sustoti negalima.

Redakcijos archyvo nuotrauka



KRAŠTOTYRA MOKYKLOJE

Radviliškio Vinco Kudirkos pagrindinės mokyklos kraštotyros muziejuje

Eugenijus KANTAUSKAS

Radviliškio rajone yra senos, gausios ir vertingos kraštotyros darbo tradicijos. Čia gimė, gyveno, dirbo nemažai žymių kraštotyrininkų.

Iš Šiaulėnų apylinkės kilo Balys Buračas, mokytojavęs Šiaulėnų ir kitose mokyklose. Dviračiu ar pėsčiomis, apsiginklavęs iš vokiečių kareivių gautu fotoaparatu, jis apkeliavo visą Lietuvą. Rinko ir fotografavo tai, kas buvo ir iki šiol yra vertinga. Užfiksavo, ap-

rašė dabar plačiai žinomas „Kupiškėnų vestuves“; kitas liaudies tradicijas, buitį, tautosaką. 1937 metais B. Buračo 25 tūkstančiai etnografinių nuotraukų pelnė aukso medalį Paryžiaus tarptautinėje meno ir technikos parodoje. Nemažai kraštiečio darbų saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejaus fonduose. Malonu, kad ir Šiaulėnų vidurinėje mokykloje įrengta Jono ir Balio Buračų darbų ekspozicija, yra parašytas kraštotyris moksleiviškas darbas apie B. Buračą.

Tarpukaryje Radviliškio pradinės mokyklos vedėjas Kazys Gudas parašė šios mokyklos ir miesto visuomenės gyvenimo kroniką. Progimnazijos direktorius Jurgis Guzyš – progimnazijos kroniką. Abi jos išliko iki mūsų dienų ir yra neįkainojama kraštotyris vertybė.

Iš vėlesnių laikų norėčiau paminėti ilgus metus dirbusį šeduvį, dabar pensininką Vytautą Šeniauską. Jis aprašė rajone esančius archeologijos, gamtos paminklus, rinko įvairius eksponatus ir buvo vienas iš pirmųjų muziejaus Šeduvos mieste kūrėjų. Jo pėdomis pasekė šeduvis mokytojas Antanas Bukauskas. Šalies Kraštotyros draugija, įvertindama nuopelnus, dešimtims rajono mokytojų suteikė kraštotyros žymūnų vardus.

Kraštotyris darbas tęsiamas. Į jį įsiliejo nemažai naujų žmonių – moksleivių, jaunimo, inteligentų.

Turimais duomenimis, rajono mokyklų kraštotyros būreliuose dirba 136 mokiniai. Jiems vadovauja 27 mokytojai,

daugiausia – humanitarai. Surinkta nemažai kraštotyris medžiagos, parašyta kraštotyris darbų. Organizuota daug kraštotyris, ugdomąją reikšmę turinčių renginių. Į kraštotyris darbą įtraukiami įvairių klasių ir grupių mokiniai bei mokytojai. Daug kur ši veikla – mokinių visuomenei naudingo darbo dalis, kraštotyris plėtotė yra visos mokyklos bendruomenės ir vadovų rūpestis. Kraštotyris veiklos pavyzdžių galima rasti Vaižganto gimnazijoje, Vaižganto pagrindinėje mokykloje. Gražus kolektyvinis jų darbas – parašyta knyga „Po vienu stogu“.

Manau, kad kraštotyris būrelių narius reikia ruošti, mokant ne tik teisingai suvokti kraštotyris vertę, šio darbo taisykles, formas, metodus, bet ir ugdant juos, kaip kraštotyris žinovus mokykloje. Būrelio nariai turėtų būti kraštotyris veiklos konsultantai, organizatoriai, o pats būrelis – metodinis centras, siekiantis įtraukti kuo daugiau mokinių.

15 rajono mokyklų veikia kraštotyris muziejai ar kampeliai, o Šaukoto pagrindinė mokykla užsimojo tokį muziejų įkurti šiemet. Tuose muziejuose sukaupta apie 9540 originalių ir 3690 papildomos kraštotyris medžiagos eksponatų. Ne visose mokyklose šis turas inventorizuotas. Mokyklų kraštotyris fonduose yra saugomi 523 kraštotyris darbai.

>

Turtingiausi ir geriausiai tvarkomi yra Šeduvos gimnazijos, Vaižganto gimnazijos ir Vaižganto pagrindinės mokyklos, Šiaulėnų vidurinės mokyklos muziejai. Vinco Kudirkos pagrindinės mokyklos kraštotyros originalių eksponatų fonde galima pamatyti įvairia tematika vertingų kraštotyrinių darbų, kuriuos parašė įgudę ir patirtį turintys mokytojai kraštotyrininkai. Kai kuriose mokyklose muziejai įrengti tinkamose patalpose, eksponatai saugomi, yra eksponatų registracijos sąrašai. Muziejuose organizuojamos teminės ekspozicijos. Didesni muziejai turi atskirus teminius skyrius. Visose mokyklose ryškėja teigiama tendencija rinkti senovinius buitines reikmenis, daiktus, literatūrą. Deja, nėra kur jų laikyti – trūksta patalpų, todėl dažnai kraštotyrinė medžiaga laikoma ne viename, o daugelyje mokomųjų kabinetų.

Nepriklausomos Lietuvos metais pasirodė daugiau spausdintų leidinių – knygų, kurios parašytos, naudojantis sukaupta kraštotyrinė medžiaga. Daugelis mokyklų rengė ir turi parašiusios mokyklų istorijas. Mūsų dienomis pradėtos spausdinti gražiai iliustruotos knygos, skirtos mokyklų gyvenimo jubiliejams pažymėti. Yra profesionalių knygų. Pavyzdžiui, dvi tokias knygas apie seniausią rajone Šeduvos mokyklą parašė jos buvęs auklėtinis, rašytojas Jonas Linkevičius. Rašomos ir spausdinamos mokyklų reprezentuojančios knygos.

Teigiama yra tai, kad Lizdeikos, Vaižganto, Šeduvos gimnazijose vykdoma kraštotyrininkų specializacija. Čia veikia kraštotyrininkai-metraštininkai, muziejinininkai, turistai, žurnalistai, geografs. Reikėtų kraštotyrininkų specializaciją plėsti, steigiant jų specialias grupes.

Visose mokyklose dominuoja mokyklų kronikų, metraščių ir istorijų rašymas. Mokyklų gyvenimas, veikla – visos visuomenės ir tautos kultūros turtas, rūpestis, todėl tokie darbai niekada nestos savo reikšmės bei vertės.

Priimtina darbo kryptis – ir savosios

gyvenamosios vietovės pažinimas. Parašyta prasmingų darbų: „Nykstantys kaimai“ (Pašušvys, Šaukotas), „Seniūnijų vardynas“, „Knygnešiai“ (Grinkiškis), „Sidabravo kapinės“, „Žymūs vietovės žmonės“ (Sidabras), „Gyvenamosios vietovės istorija“ (Daugėlaičiai), „Seniūnijų kapinių epitafijos“, „Vietovardžiai“ (Grinkiškis). Dėmesį patraukia mokytojos metodinės J. Stalionienės vadovaujamo žemesniųjų klasių mokinių



Naujoji E. Kantausko knyga

darbėliai temomis: „Mamos gyvenimo istorija“ (Minaičiai), „Šeimos mityba“, „Mano šeimos švenčių tradicijos“ (Vaižganto pagrindinė mokykla), mokytojos metodinės J. Kaučikienės vadovaujamo kraštotyrininkų darbai: „Vienos giminės istorija“, „Po vienu stogu“. Pakalniškiuose išsiskiria „Tėvų ir senelių žaidimai“, Alksniupiuose – „Krikštynos“, „Dvarai“, „Mažoji architektūra“, „Tautiniai santykiai“, kiti darbai. Gyvenimas padiktavo ir tokių aktualių temų, kaip „Rezistencijos kovos“ (Pašušvys), „Šeduvos žydai“, „Rezistentai“ (Šeduva), „Senieji ir dabartiniai ūkininkai“ (Šaukotas), ekspozicija „Tremties keliais“

(Vaižganto gimnazija), „Kurklių kaimo tautosaka“, „Radviliškio parapijos krikšto vardai 1936 – 2000 m.“ (Lizdeikos gimnazija).

Mokyklose sukaupta etnokultūros, gyvenamosios vietovės istorijų. Renkama tautosaka, tačiau tokių darbų yra labai nedaug, o galimybės rinkti – pakankamai plačios. Išsiskiria darbas „Dainuojamoji tautosaka“ (Labučių mokykla). Sidabravo mokykloje baigiamas tvarkyti vaizdo įrašas „Mūsų vietovės istorinės atminties vietos“, parašyti darbai „Gražiausios sodybos“, „Vietovardžiai“.

Mokyklose gausu kraštotyrinių renginių: vakaronių, popiečių, parodų. Renginių metu emociškai ir įdomiai propaguojama kraštotyrinė medžiaga, vietovės papročiai, tradicijos. Aktyviausi kraštotyrininkai skatinami raštais, dovanėlėmis, ekskursijomis.

Kraštotyrininkai dalyvauja rajono, apskrities ir respublikinėse ekspedicijose, renginiuose. Kai kurios mokyklos ir juose turi gražių pasiekimų. Tai pasakytina apie Pakalniškių, Vaižganto pagrindines mokyklas, Vaižganto, Lizdeikos gimnazijas ir kitas. Gyva kraštotyrininkų praktika – organizuoti ekskursijas ir išvykas, kai kurias iš jų vadinant ekspedicijomis. Daugiausia jų yra pažintinio pobūdžio.

Vertinga, kad kai kuriose mokyklose pedagogai moko tiriamojo darbo gebėjimų. Tokių pavyzdžių daugiausia rasime Vaižganto gimnazijoje ir Vaižganto pagrindinėje, Pakalniškių pagrindinėje mokyklose. Mokiniai mokomi ne tik rinkti, bet ir analizuoti, vertinti, apibendrinti, sudaryti lenteles, schemas ir kita.

Labai svarbu ne tik plėsti kraštotyrinių darbų sąrašą, bet ir gerinti kokybę, didinti jų mokslinę vertę. Vartant kraštotyrinius darbus, pastebima nemažai trūkumų, kurie kyla ne dėl aplaidumo, bet greičiausiai dėl žinių apie kraštotyrinį darbą stokos.

Pirmiausia – siaura kraštotyrinio darbo tematika, neišnaudojamas gausus

>

kraštotyros darbų ir tyrimo objektų arsenalas. Rašant apie mokyklą, pateikiama medžiaga, atspindinti tai, kas mokykloje yra geriausia, kuo mokykla garsėja ir didžiuojasi. Trūksta svarbiausio – ugdymo(osi) turinio atskleidimo: kaip vyksta mokymas ir mokymasis, kaip kinta ugdymas. Kraštotyrininkai turi fiksuoti ir objektyviai rodyti tai, kas iš tikrųjų vyksta mokyklose, be pagražinimų ir pagyruoniškumo, pagrindžiant faktais, dokumentais, mokinių ir mokytojų, visuomenės atstovų pasisakymais, vertinimais, prisiminimais.

Yra daug galimybių plėsti kraštotyros objektų sąrašą. Pavyzdžiui, visų žanrų tautosakos rinkimas. Tokių darbų mokyklose nedaug. Trūksta vietovėje vykusių ir vykstančių įvykių aprašymų. Besidomintys politika entuziastai galėtų imtis politinį gyvenimą atspindinčių darbų. Nėra šiuolaikinio vietovės administravimo, savivaldos organų veiklą atspindinčios medžiagos. Šiuolaikinė tikrovė, įvykiai, faktai, darbai, reiškiniai menkai fiksuojami fotonuotraukomis, vaizdo įrašais. Nesudarinijami tokių temų planai ir nenumatoma perspektyva keleriems metams. Renkant medžiagą, fiksuotina ne tik tai, kas gera ir gražu, bet ir negerovės, problemos, sunkumai, nepasitenkinimai. Tai reikalinga dabar, o ypač ateičiai. Juk kraštotyrininkai dirba tam, kad jų darbais naudotųsi ateities žmonės.

Nemažą Lietuvos gyventojų dalį iki vokiečių okupacijos sudarė žydai. Jų vaidmuo tautos gyvenime, ekonomikoje, kultūroje, tradicijose, tautų santykiuose yra žymus. O kur dar genocido siautėjimo faktai? Žydų nemažai gyveno ir Radviliškio rajone. Kraštotyros darbuose viso to nėra. Kartu nepamirškime, kad mūsų rajone gyveno ir gyvena lenkų, rusų, kitų tautybių žmonės.

Mokyklose yra nemažai tarybiniais metais surinktos medžiagos. Nors ji – ypač ideologizuota, bet yra vertinga mokslui, kaip kraštotyrinė medžiaga, todėl turi būti inventorizuota ir laikoma kraštotyros fonduose.

Nėra kraštotyros darbų apie visuomeninio gyvenimo pakitimus – mūsų

laikų reformas, privatizaciją, gyventojų turtinę diferenciaciją, buitines kitimus ir būklę, statybas, verslus, jų lygį, veikiančius žmones. Reikia fiksuoti nepriklausomybės atkūrimo laikotarpio įvykius vietovėje. Juk tai – jau istorija.

Kraštotyrinio darbo sutvarkymo pagrindinių reikalavimų ir metodikos nežinojimas menkina darbo kokybę ir mokslinę vertę. Rašant kraštotyrinius darbus, privalu naudotis metodinėmis rekomendacijomis.

Mokyklose trūksta žinių apie kraštotyrinio darbo apskaitą. Būtina juridiskai teisingai sutvarkyti dokumentaciją. Gerai, kad turimi bent eksponatų sąrašai, o neretai nieko nėra. Tai kelia didelį susirūpinimą. Trūksta žinių, kaip vietos sąlygomis sudaryti kraštotyros archyvus ir juos tvarkyti.

Plėtojant kraštotyrinę veiklą, reikia rasti ir turėti rėmėjų, bendrauti ir bendradarbiauti su kultūros darbuotojais, įvairiais lygiais organizuoti teorinių-praktinių konferencijų, teminių ekspedicijų ir kita. Gražiu ir sektinu pavyzdžiu gali būti Daugėlaičių pradinės mokyklos mokytojų, bibliotekos ir entuziastės kraštotyrininkės, pensininkės Birutės Paškūnaitės bendradarbiavimas.

Anketose rajono mokyklų kraštotyrininkai pateikė pasiūlymų ir pageidavimų. Ypač pabrėžiamas būtinumas mokyti kraštotyrinio darbo mokytojus – kraštotyrinio darbo vadovus, vyresniųjų klasių mokinius. Išsakytas poreikis rekomendacijų, kaip gerinti kraštotyrinio darbo turinį, formas, metodus, darbų atlikimo technikas, kokybę. Daugelis nori gauti žinių apie kraštotyros ekspedicijų organizavimą, sąskrydžius, pramoginę ir poilsinę-turistinę veiklą, kaip rašyti kraštotyrinius darbus, tvarkyti eksponatus. Prašoma organizuoti kraštotyrininkams seminarų-praktikumų. Siūloma rajone įsteigti konsultacinį centrą kraštotyros klausimams, suburti kraštotyrininkų sambūrį, skatinti kraštotyrininkų bendradarbiavimą, tobulinti veiklą, diegti naujas, pažangias kraštotyrinio darbo idėjas. Nemažai kas prašo daugiau apie kraštotyra rašyti spaudoje. Kai kas siūlo įvesti mokyklose kraštotyrininko etatą,

materialiai remti kraštotyrinio darbo vadovus (ne tik laureatus, nugalėtojus), darbščius, tyliai ir kantriai dirbančius kraštotyrininkus.

Bendraudamas su kraštotyrininkais praktikais, naudodamasis daugeliu šaltinių, pabuvęs respublikiniuose seminaruose, kolegų ir Švietimo skyriaus darbuotojų paragintas, nutariau parašyti knygelę „Mokyklinė kraštotyra“. Savo jėgomis atspausdinai kelis jos egzempliorius, lapus suklijavau, kad būtų panašu į tikrą knygelę. Šioje knygelėje galima rasti atsakymų į daugelį klausimų ir pageidavimų, kuriuos iškėlė mokyklų kraštotyrininkai. Knygelę skiriu rajono mokytojams kraštotyrininkams. Tačiau ji tiks ne tik jiems. Joje daug elementarių patarimų, rekomendacijų ras kultūros darbuotojai ir šiaip besidomintys kraštotyra entuziastai.

Esminį knygelės turinį sudaro: archeologijos radinių, senovinių daiktų ir dokumentų rinkimas, nurodymai, rekomendacijos, kaip tai daryti, kaip rinkti ir rašyti prisiminimus, kaupti, inventorizuoti kraštotyros medžiagą. Taip pat aprašomas kraštotyrinis darbas, renkant ir tvarkant medžiagą apie amatus, tautosaką. Yra rekomendacijų paminklotyros ir paminklosaugos klausimais, tų objektų apibūdinimų. Pateikiama patarimų, kaip rašyti kronikas, metraščius, istorijas, reprezentacijas bei darbus apie įžymius žmones, kaip organizuoti kraštotyros būrelius, ekspedicijas, sąskrydžius. Atspausdinta rekomendacijų mokyklų muziejininkams apie kraštotyros kampelių steigimą, priemones propaguoti bei populiarinti kraštotyrinį darbą, kita.

„Tai – vertinga medžiaga, padedanti ne tik mokyti kraštotyrinio darbo metodikos suaugusiesiems, bet knygos turiniu ir jaunimas skatinamas domėtis kraštotyrine veikla, dalyvauti kraštotyriniame sąjūdyje, siekti kilnių kraštotyrinio darbo tikslų...“ – iš Šiaulių apskrities kraštotyros tarybos pateikto knygelės „Mokyklinė kraštotyra“ vertinimo.

Autoriaus nuotraukos

^



Mokytojas – tai asmenybė, kūrybingas pilietis, visuomenininkas. Daug įvairiausių savybių reikia turėti šiam žmogui, kad jis paliktų įspūdį ilgiems metams, kad jo paveikslas buvusiam mokiniui, auklėtiniui išliktų šviesus, trauklus ir visavertis.

ŠVIESIOS GRINKIŠKIO ASMENYBĖS

Aleksandras ŠIDLAUSKAS

Prisiminimai apie mokytojus

Kiekviena mokykla – savi namai, mokslo šventovė, vaikystės ir jaunystės svajų žemė. Tokia išliko ir Grinkiškio vidurinė mokykla, kurioje mokiausi 1949–1956 metais.

Tas laikas buvo politiškai slogus, ideologiškai prievartinis ir ekonomiškai neperspektyvus. Giminės iš-tremtos į Sibiro taigynus, tėvai su-grūsti į „Giedros“ kolūkjį, gimtasis Giedraičių kaimas apsnūdęs ir nutilęs.

Baigėsi kaimo vyrų pasidainavimai, tiksliai triukšminguose vakarėliuose armoniką virkdė vienišius Antanas Kisielius. Vien dvi „salos“ gyveno savo rimtą, dorą gyvenimą – tėvų namai ir mokykla. Vienuose – šiluma ir skani mamos duona, vis besisukantis vėjo malūnas ir padunksintis tėvo kalvės priekalas, kasdienė triūsa kieme, darže, pievoje, ganykloje, gervuogyne. Kitoje – šviesi mokykla, gražūs mokytojai ir judrūs mokiniai, švarios klasės ir ilgi koridoriai, gausėjantys kabinetai, besiplečiantis sodas ir daržas, stadio-

nas, kasmetinės spartakiados, mišraus moksleivių choro koncertai per tėvų susirinkimus, knygų aptarimai, susitikimai su rašytojais, dainų šventės Šeduvoje ir Vilniuje... Laukdavome lietuvių kalbos ir literatūros, istorijos ir geometrijos pamokų, verždavomės į priemiesčio kalvas paslidinėti, bėgdavome į Spirgiškio mišką žalumynų didžiosioms rudens ir gegužės šventėms, uoliai puošėme klases, klampojome į savąją šventovę rudens purvynais, sukome dviračio ratus pro Pašuvio mies-

>

telį, rašėme eilėraščius apie pavasarį ir Adomą Mickevičių, siuntinėjome laiškėlius savoms mergaitėms...

Liko patys gražiausi atsiminimai. Tiesa, įrašyti ne sąsiuvinyje, bet mūsų širdžių prakartėlese, kuriose visada sutelpa tai, kas kilniausia ir paprasčiausia. Devintoji abiturientų laida 1956 metais buvo labai negausi – tikrai 7 merginos ir 12 vaikinių. Stipriai mus už rankos laikė (iki pat brandos atestatų įteikimo) auklėtojas Jonas Ančerys. Atlėgome po egzaminų, susėdome ant Šušvės kranto, anoje užtvankos pusėje, tyliai kalbėjomės ir svajojome...

Mokykla visai kitomis spalvomis nušvinta, prabėgus dešimtmečiams nuo jos baigimo. Tas ilgesys neišdildomas, prisiminimai nepamirštami. Laikas lyg sietas atsijoya grūdus, nupučia šapelius. Kiekvienas sugrįžimas į mokyklą yra ne tik naujas išgyvenimas, bet ir visai kitoks žvilgsnis į suolą, lentą, pamoką, pertrauką. O mokytojų veidai neblėsta – vis ryškesni, jų paveikslai vis šviesesni.

Susibūrėme 2004-ųjų gegužės 8 dieną švęsti Grinkiškio vidurinės mokyklos dviejų šimtų metų jubiliejų. Tai bent amželis! Vartėme kuklų, bet mielą suvenyrą – pirmosios abiturientų laidos auklėtinio Viktoro Bartkaus naują knygą, skirtą mokyklos istorijai, jos pradmei. Į iškilmes susirinko daug garbių baltagalvių žmonių, buvusių moksleivių. O kiek nedaug su mumis begalėjo pabendrauti mūsų kartos mokytojų... Tikrai Regina Sacevičiūtė, Sofija Radavičienė viešėjo, prisiminė, kalbėjo ir pasakojo, pasakojo. Kiti išėję į amžinatvę.

Anų mokyklinių metų pamokos, šiandien žiūrint, gal buvo perdėm paprastos, vienodos ar net primityvokos. Bet mokytojai – įvairūs ir nepakartojami: nuoširdūs, nepaprastai kūrybingi, išradingi, draugingi, kaimietišškai malonūs. Tie metai buvo įvairiais sunkumais nužymėti. Už mokslą reikėjo mokėti ir kiekvienoje klasėje egzaminus laikyti. Trūko vadovėlių, parkerį vos vienas kitas teturėjo (gautą iš užjūrio giminaičių), vaizdinių prie-

monių taip pat buvo nedaug. Pustuštė biblioteka dažnai aidėjo nuo mūsų skubrių žingsnių žingsnelių.

O kaip norisi vėl sėstis į tuos pačius savus suolus, laukti prasiveriančių klasės durų, išvysti tuos mokytojus, kurie mokė visus anuos metus...

Literatūros pamokos.

Jonas Ančerys

Kalbėti apie lituanistą Joną Ančerį – tai kalbėti apie pedagogą, kuris pačiu slogiausiu sovietmečiu mums davė kur kas daugiau, negu galėjo duoti kitas mokytojas. Gilus literatūros suvokimas, kalbos ir stilistikos užduotys, kūrybinių rašinių gausa, puikus kitų meno sričių supratimas, taktiškas bendravimas su savo auklėtiniais – tai bruožai ir ypatybės, išskyrusios šį pedagogą. Tyliakalbis, bet greitakojis, niekadęs į pamokas nevēluojantis, visad iš klasės išeinantis gerokai vėliau, negu nuskambėdavo mokyklos varpelis. Jis dvejus metus buvo mūsų klasės auklėtojas ir rūpinosi ne tik mūsų tiesioginiu mokymusi, bet ir auklėjimu plačiausia šio žodžio prasme. Auklėjimas – ne kasdieniai moralai, bet gyvas bendravimas su visais savo auklėtiniais. Jokių literatūros vadovėlių tuomet dar nebūta, tad teko nemažai užsirašinėti (kai kuriuos užrašus iki šiol išsaugojau). Mokytojas diktavo tiksliai, pasakojo sklandžiai, pabrėždamas esmę, paprašydamas pasiryškinti vieną ar kitą mintį, išvadą, taisyklę, dėsnį. Jis, rodosi, turėjo detalų pasakojimo planą, bet daug ką pasakydavo ekspromtu.

Jonas Ančerys ypač mėgo detalčiai nagrinėti poetinius kūrinius. Menu pamokas, kai skaitėme ir vertinome Salomėjos Nėries kūrybą. Po ranka beveik visi mokiniai turėjo originalų poezijos, o kartais ir prozos tekstą. Tos įsiminusios Jono Ančerio poezijos analizės pamokos lituanistikos studijų Vilniaus universitete metais buvo beveik tikri studentiški seminarai. Atviriausios durys į literatūros suvokimą, pamėgimą ir įsisaugojimą.

Daug dėmesio skirdamas kūrinio

meniškumui, mokytojas tiesiog „žaisdavo“ savo žodžiais, sakiniiais, frazėmis, plačiai komentuodavo kai kuriuos eilėraščius, pateikdavo daug biografinės ir kitokios informatyvos medžiagos. Tikrai vėliau iš paties auklėtojo pasakojimų sužinojome, kad jį nekart pašukuodavo prieš plauką mokyklos direkcija, Švietimo skyrius. Klasės mokinių susirinkimuose jis buvo atviras, savas, malonus ir suprantamas. O po kelerių metų buvusių auklėtinių susitikimuose atsiverdavo iki pačių sielos gelmių, daug ką prisimindavo, detalai atpasakodavo vieną ar kitą mūsų rašinių, perskaitytos knygos analitinę kalbą. Stebėjomės jo atmintimi, nuovokumu.

Porą metų man teko redaguoti mokyklos sienlaikraštį „Jaunasis literatas“. Mokytojas leido savarankiškai pasirinkti ir temas, ir autorius. Kiekviename numeryje viena skiltis buvo skiriama moksleivių kūrybai: eilėraščiams, vaizdeliams, miniatiūroms, pasakėčioms. Auklėtojas noriai ištaisydavo stiliaus klaidas, primindavo artėjantį lietuvių rašytojo klasiko jubiliejų. Nemažai džiaugsmo suteikdavo pamokos, kuriose buvo analizuojamas mūsų rašinių stilius, mintys, susivokimai, gramatikos klaidelės. Mokytojas visad rasdavo gerų žodžių ir tiems savo auklėtiniais, kuriems sunkiau sekdavosi. Tiesa, paraudonuoti tekdavo ir pirmūnams, kai auklėtojas pataisydavo nesklandų, prastą sakinį ar frazę. Laisvuose rašiniuose pasakodavome apie gyvenimo prasmę, Lietuvos istoriją, gimtinės grožį ar apie ką tikrai perskaitytą knygą. Teko prisiminti dainų šventės įspūdžius, atostogų darbus, išvykas į didmiesčius. Leista ir patiems pasirinkti norimą temą.

Mūsų klasės devyniolikė itin gerbė savo auklėtoją už kasdienį rūpestį, taktiškumą, rūpinimąsi mūsų pažangumu. Nesyk buvome mokyklos pirmūnai. Mokytojas per mokslo metus bent kartą aplankydavo savo auklėtinių tėvus, dažniau užsukdavo pas atsiliekančių vaikų šeimas. Jis važiuodavo dviračiu

>



Grinkiškio Jono Poderio vidurinės mokyklos archyvo nuotr.

Grinkiškio Jono Poderio vidurinės mokyklos pedagogai tęsia buvusių savo kolegų darbą ir tradicijas

arba ateidavo pėsčias per Spirgiškio mišką į Giedraičius. Pokalbiai užtrukdavo. Mano mama nepaprastai gerbė šį mokytoją, laukdavo visuotinių tėvų susirinkimų sekmadieniais, kaip paprastai po šv. Mišių. Auklėtojas nekart buvo apsilankęs ir kitų giedraitiškių šeimose.

Nors lietuvių kalbos ir literatūros pamokos buvo kasdien, J. Ančerys (skirtingai nuo kitų klasių auklėtojų) jų niekuomet nepanaudodavo įvairiems klasės buitiniams reikalams. Pertraukų metu gana dažnai susitikdavo su klasės seniūne, kitais auklėtiniais, noriai bendravo su berniukais. Ir po

pamokų vis atsirasdavo rūpesčių rūpestėlių, kuriuose jam daugiau talkindavo tie, kurie gyveno miestelyje

Artėjo abitūros egzaminai. Auklėtojas mus nuolat ramino, patardavo nepersistengti (ypač mergaitėms), kasdien rūpestingai ir sistemingai kartoti

>

kursą, darytis bilietų santraukėles (ne, ne „špargalkes“), dažniau konsultuotis su mokytojais.

Šis auklėtojo paveikslas dar nebaigtas, dar ne visos spalvos išryškintos...

Universalus žmogus. Vytautas Radavičius

Yra mokytojų, kurie sugeba dėstyti keletą mokomųjų programų. Tai – mokytojai universalai. Toks buvo Vytautas Radavičius. Aukštas ir išnašus vyras. Grakšti eigastis, malonūs, santūrūs veido bruožai, žavi, neironiška šypsena ir skvarbus žvilgsnis – rodosi, galėjo būti geriausias modelis pedagogo statulai sukurti.

Mokytojas žavėjo baritoniniais balsu atskambiais. Jis tiksliai dėstė savo dalykus, giliamintiškai pedagogiškai nurodinėjo, buvo ypač pastabus, ne viską matė, bet kartais vienas žvilgsnis pasakydavo daugiau negu ilga „auklėjamoji“ tirada.

Mokytojas mus tuomet, nuo penktosios iki vienuoliktosios klasės, mokė keturių dalykų: piešimo, braižybos, fizinio lavinimo ir karinio parengimo. Piešimo pamokose tvyrodavo kūrybinga nuotaika. Ant mokytojo stalėlio vis stovėdavo (aukščiau pakelta) kokia nors geometrinė figūra. Mūsų piešimo sąsiuvinį pakraštėliai turėdavo sumarguoti savais ornamentais, nes lapo pakraštėlį turėdavome paspalvinti savo medinukais. Akvarelinių dažų 1949–1951 metais nė su žiburiu nebūtum suradęs. Piešdavome gamtovaizdžius, visokius daiktus, augalus ir gyvūnus. Žmogaus figūrą nupiešti daugeliui sekėsi kur kas blogiau.

Braižyba, pagal mokyklinę programą pakeitusi piešimą, buvo linijos grakštumo, formos tobulumo pamokos. Viena savaitinė pamoka buvo skirta ir rankai, ir akiai miklinti, ir pastabumui ugdyti. Mokytojas mums rodė savo beveik tobulus geometrinių figūrų pavyzdžius. Ant didoko vatmano lapo brėžiniai puikavosi iš tolo. Jau turėjome nedideles braižiklines ir juodo tušo stiklinėles – rašalines.

Mokytojas buvo itin kruopštus ir

pedantiškas, bet iškart matėsi, kad jis yra tikras braižytojas (architektas). Jis taip pat iškart pastebėdavo, kas bus geras inžinierius braižytojas, o kas – amžinas terlius, tepliojotas, tušo laistytojas.

„Kantrybės, kantrybės...“ – sakydavo mokytojas, regėdamas skubeivą. „Neskubame, neskubame...“ – ištardavo kitus žodžius. „Susikaupiame, susikaupiame...“ – pridurdavo ir sėsdavo prie savo stalėlio vėlei kažką atsargiai braižyti, lyg norėdamas sukurti darbštumo atmosferą. Jis nevaikščiodavo ir pirštu prikišamai nenurodinėdavo, leisdavo laisvai daryti tai, kas užduota.

Fizinio lavinimo kai kurie klasės draugai laukė laukė kaip didelės šventės. Tekdavo ir paprakaituoti, ir šarma apsinešti, žiemomis slidinėjant miestelio apylinkėse. Valanda lėkte praskuosdavo. Mokyklos pavasario spartakiados tapdavo visuotine, mokytojų ir mokinių laukiama pramoga. Juk geriausieji vykdavo į rajono sportininkų žaidynes Šeduvoje (tuometčio rajono centras). Per pertraukas leisdavo dūkti krepšinio, gimnastikos aikštelėse, kvadrato terasose šalia mokyklos, prie gimnastikos prietaisų. Ir čia mokytojas V. Radavičius kaip vijurkas sukdavosi drauge su mumis. Gimnastikos skersinis, ožys, buomas ar arklys – daug kartų bandyta, mėgta, nepasisekta, susizgribta.

Karinis parengimas – tai vyriškumo ir gudragalviškumo pamokos, tikri „karo“ užsiėmimai su senais šautuvėliais. Jų, atrodo, ir pats mokytojas ne itin mėgo, nes tai buvo prievartinis „mokslas“, per anksti atėjęs į mokyklas. Tiesa, dalis berniokėlių, šautuvą išvydę, net pašviesėdavo. Ir granatą (mokomąją) čiupinėti jiems buvo tikras džiaugsmas. O mergaitės mokėsi medicinos paslapčių. Jos, matyt, norėjo tapti gailastingosiomis sesutėmis ir jautė, kad tos žinios joms ateityje tikrai pravės. O mums? Šnipštas... Iš devintosios laidos abiturientų vienas kaimietukas pasirinko karo mokslus – aviaciją, o kita stropuolė įstojo į medicinos mokyklą. Tiktai Stasys po

kurio laiko skundėsi savo karininko dalia daluže. Paklysta neatitaisomai...

Keturi mokytojo mokomieji dalykai – jo stichija ir kasdienis ritmas. V. Radavičius buvo ir nepakeičiamas mokyklos metraštininkas, pagarsėjęs miestelio fotografas. Išleistuvės, šventės, susitikimai, svečiai, spartakiados – įamžinta visiems laikams...

Muzikos žavesys. Antanas Savickas

Kiekviena pamoka – savas ir savitas kiekvieno mokytojo pasaulis su sava mąstymo sklaida, jausenos ypatybėmis ir valios savybėmis. Ar muzikos pamokos visur ir visuomet buvo, yra pačios įdomiausios, nesiryžčiau sakyti tiesiai šviesiai, bet Antanas Savickas, atėjęs po mokytojo Stasio Kačanausko, sujudino, pabudino visą mokyklą. Savo nuoširdumu, užkrečiamu juoku, judrumu ir didžiu muzikalumu, dainos pomėgiu. Ir gražia šypsena, garbanotais plaukais (mergaičių svajonė!), aukštu žvilgsniu, išnašia laikysena. Toks, atrodo, ir turėtų būti choro dirigentas, didelio moksleivių dainininkų būrio vadovas. Koncertuose į sceną išeidavo per keturiasdešimt dainos mėgėjų. Pokario moksleivių karta, dvasiškai išalkusi, smalsumu apvaisinta, ieškojimais persotinta, veržėsi, stengėsi, skubėjo, svajoto apie aukštąsias mokyklas.

Kas aktyviai sportavo, kas eiles rašė, kas muzikavo ir norom ėjo į choro repeticijas, kas „zubrijo“ iki išnaktų. Į chorą, šį darnų saviveiklininkų kolektyvą, veržėsi daugiausia mergaitės. Gal dėl gražaus dirigento, gal iš prigimties šaukė vidinis balsas? Dainavau A.Savicko mišriame moksleivių chore nuo septintosios klasės iki pat vienuoliktosios. Dainavimo „stažas“ kaupėsi ir vėliau – Vilniaus universitete, Šilalėje, Telšiuose. O pradmenys – Grinkiškyje: ant scenos, muzikos pamokose ir, be jokios abejonės, chore. Būta netgi atvejų prieš apžiūras, kai į repeticijas rinkdavomės ankstų rytmetį, dar prieš pamokas. Prieš dainų šventes repetuota ir po pamokų. Net

>

per pamokas, reikalui esant, sopranai ar altai buvo pakviečiami parepetuoti, palyginti balsų, prisiminti dainų žodžių. Grinkiškiečiai, kiek menu, dažniausiai užimdavo trečiąsias vietas, nes sunkiai pralenkiami buvo šeduviai ir baisogaliai. Iki šiolei stebina mūsų buvusio choro repertuaras. Sunku patikėti, kad, be harmonizuotų liaudies dainų, be ideologizuotų sovietmečio kūrinių, mes dainavome Orlando di Laso „Aidą“ (XVI a. kompozitoriaus kūrinys), V. A. Mocarto „Pavasari“, sudėtingas M. K. Čiurlionio, J. Naujalio ir Č. Sasnausko dainas. Suprantama, dainų pagrindą sudarė dainų šventės repertuaras.

Pats didžiausias įspūdis – 1955 metų respublikinė Dainų šventė Vilniuje. Prieš šventę mokytojas A. Savickas dirbo su kiekvienu dainininku atskirai, taisydamas kvėpavimą, dikciją, taikydamas savo mėgstamus įvairius vokalinius pratimus. Tai buvo ne muštras, o nuoširdus ir kvalifikuotas darbas, sava metodika. Patekti į Vilnių – svajų svaja. Mokytojas visų chorisų tėvelius aplankė namuose ir ilgai aiškino, ką pasiimti kelionėn, kaip apsirengti. Mus į Vilnių lydėjo dar pora mokytojų. Dirigentas A. Savickas vis buvo su mumis, miegojome toje pačioje politechnikumo sporto salėje, ant šieno, kartu su savo mokytoju. Vakaras šokome, vakarajome, rasdavome laiko su mokytojais po miestą pavaikštinėti. Laukėme repetacijų, paties svarbiausio koncerto. Mokytojas tuomečiame „Spartako“ stadione dainavo šalia mūsų, berniukų, jo balsą gerai girdėjome ir buvome drąsūs. Namokeliavome gerokai pavargę, susikaupę, kupini nepamirštamų įspūdžių, šventės akimirkų. Mokytojas visiems dėkojo išbučiuodamas, kiekvienam savo dainininkui įteikė po Vilniaus miesto atviruką. Jis prašė visų chorisų, kad šie perduotų linkėjimus savo tėveliams. Nesusiūgome nė vienas, o anos dainos iki šiolei skamba sapnuose, plokštelėse, sklinda radijo bangomis kaip pats didžiausias prisiminimas. Vos išgirstu ano repertuaro kūrinių, tuojau prieš akis

iškyla dirigentas A. Savickas. Jaunas ir gražus, aukštas ir besišypsantis, judrus ir labai nuoširdus mokytojas.

Fizika – ne muzika.

Valentas Blotnys

Grinkiškietis Valentas Blotnys – fizikas, atviraširdis mokytojas, šiek tiek ironišku žvilgsniu nužvelgiantis atsakinėjantįjį. Kresnas, plačiaveidis, atviras, rimtas, garsiakalbis. Jis mums dėstė, tarytum riešutus krinto fizikos paslaptis žemesnėse klasėse. Labai įtaigiai aiškino šviesos, šilumos, judėjimo, elektros reiškinius ir dėsnius. Klausytis buvo įdomu, nesvarbu, kokia atmintimi esi apdovanotas. Mūsų mokykla turėjo įvairių vaizdinių priemonių. Tuo ypač rūpinosi mokyklos direktorius V. Kalnelis. Atskirų dalykų kabinetų mūsų mokymosi laikais dar nebuvo, tad įvairių prietaisų mokytojas atsinešdavo iš sandėlio. Mums įdomu buvo ir prietaisų veikimo principai, ir jų demonstravimas, ir sklandus mokytojo aiškinimas, suprantamas komentavimas. Atrodo, mokėmės šių dalykų gerai. Aišku, pasitaikydavo ir dvejetų. Mėgome spręsti fizikos uždavinius, nes formulės, taip dabar atrodo, nebuvo labai sudėtingos. Jų mintinai mokyti nereikėjo. Mokytojas per pamoką apklausdavo du tris mokinius. Kiekvienas, išėjęs atsakinėti ar lentoje spręsti uždavinių, turėjo nusilenkti prieš klasę. Tai buvo pagarba, iškilmingumo gestas, bet visiems įprastas.

Reikėtų pakalbėti ir apie „špargalkes“ (paruošinius). Nebuvo mokinio, kuris jų nesigamino ar jomis nepasinaudojo. Ir sufleruoti išmokdavome savitai. Turėjome sutartinių ženklų, kada rašyti pliuso, o kada minuso ženklus. Mokytojas V. Blotnys už pasakinėjimą itin nesibardavo, bet pasiūlydavo sakydamas: „Sufleruok garsiau, kad ir aš ką nors nauja sužinočiau ir išgirsčiau“. Mergaitės laikė siaurutes popieriaus juosteles užsikišusios už uniformos rankogalių. O mes, vaikiškiai, paruošinius laikėme kišenėse ar marškinių krūtinės kišenelėse.

Beveik kiekvienos pamokos pa-

baigoje mokytojas vis spėdavo pakartoti naujos pamokos esmę. Būdavome klausinėjami mes. Daugelio mokytojų pamokos buvo standartinės struktūros: apklausa, pamokos aiškinimas ir pakartojimas. Vėliau, žinoma, daug kas keitėsi.

Pirmieji rašiniai. Elena Markevičiūtė

Visuomet šiek tiek neramu, patekus į naują klasę, kai daugelis moksleivių visai nepažįstami, o mokytojai – juo labiau. Suėjome į penktąją klasę (A), pabaigę Pašušvio pradinę. Naujos mokyklos langai buvo aukšti ir šviesūs, sienos naujai žalsvai išdažytos. Pirmiausia į mūsų klasę, į kurią suplaukė mažiai iš įvairių aplinkinių pradinių mokyklų, įžengė aukšta, jauna mokytoja, atrodo, mėlyna palaidinuke ir juodu sijonėliu. Kaklą puošė balta skarelė. Ir susipažinome, ir sužinojome savaitės pamokų tvarkaraštį, ir gavome naujas, dar tuščias dienoraščio knygeles, kuriose turėsime rašyti visų dienų visas pamokas, o šalia bus rašomas pažymys su mokytojo parašu. Žavėjome savo švelniakalbe auklėtoja, ji jau netgi pažinojo kai kurių savo auklėtinių tėvus. Toji grinkiškietė, gyvenusi Baisogalos gatvėje, mus globojo lygiai ketverius metus.

Elena Markevičiūtė mokė lietuvių kalbos, todėl jos pamokos būdavo kiekvieną dieną, o aukštesnėse klasėse – net dvi pagreičiai. Mums labai patiko trumpi rašinėliai apie tėvus, gimtąjį kaimą, gamtą, kaimynus, seseris ar brolius. Rašėme apie žemės darbus, turėjome domėtis tėvų biografijomis, būtinai reikėjo prenumeruoti ir skaityti laikraštį „Lietuvos pionierius“ ir pakomentuoti kai kuriuos mokytojos nurodytus rašinėlius. Kai kuriuos savo rašinius tekdavo kartais garsiai perskaityti visai klasei. Apie stiliaus klaidas dar nelabai ką supratome, bet gramatinės visi turėjome paaiškinti pagal išmuktas taisykles.

Klasės susirinkimuose būdavo kalbama apie artėjančias šventes, drau-

>

gystę. Daugiausia šnekėdavo pati mokytoja, o mes, matyt, tiktai galvomis linkčiodavome, pritardami jos mintims ir žodžiams. Laukdavome trimestro pabaigos, nes auklėtoja paskelbdavo visų suvestinius rezultatus. Tarp žemesniųjų klasių neretai buvome pirmaujantys. Mus labiau girdavo negu bardavo. Kodėl ji taip darė, tada mes nesuvokėme. Tik vėliau supratome.

Gamtos paslaptys. Regina Sacevičiūtė

Mokytoja Regina Sacevičiūtė – itin dažnas svečias Grinkiškio vidurinėje mokykloje. Tai – reto nuoširdumo ir taktiškumo moteris. Ir anais mokslo metais prie jos vyresnės mergaitės lipte prilipdavo, kartu koridoriumi per pertraukas vaikštinėdavo. Atrodė, kad ir pačiai mokytojai bendrauti su moksleivėmis buvo įdomiau ar mėliau negu su savo darbo kolegėmis. Kai kurios mokytojos vaikščiodavo pavieniui ir, ko gero, vienišos, bet ne žavioji guviakalbė gamtos dalykų dėstytoja Regina. Žemesnėse klasėse ji mums dėstė botaniką, zoologiją bei žmogaus anatomiją ir fiziologiją. Tai buvo didžioji gamtos žemė su savo paslaptimis, žmogaus ir gamtos santykių aiškinimasis. Negalėčiau tiksliai pasakyti, kuo šios mokytojos pamokos būdavo įdomesnės už kitų, bet, tiesą sakant, ji mums pasakojo vaizdžiau, paprasčiau, netgi kilmingiau. Ir humoro pakakdavo. Reta pamoka, kaip ir fizikos, būdavo be eksponatų, brėžinių, piešinių, daiktų. Įeis, būdavo, mokytoja į klasę, tarstels vieną kitą pažvalinantį sakinį ir ramiai pradeda trumpas apklausas. Kone pusei mokinių – po klausimėlių iš šios pamokos ir iš ankstesnių. Mokytoja vis paprasdydavo papasakoti (tai buvo papildomi, ne programiniai klausimai) apie tai, ką gamtoje esame pastebėję, išvydę, patyrę, supratę, nustebę, skaitę ar iš tėvų išgirdę. Už tokius pasakojimus ji visus dosniai „apdovanodavo“ pačiais geriausiais pažymiais.

Ir mokyklos dvidešimtojo jubilėjaus iškilmėse Regina Sacevičiūtė buvo

su mumis. O prisiminimai srovelėmis liejosi, pynėsi visą popietę.

Skaičių virtinės. Vytautas Kubilius

Matematika – visų mokslų karalienė, – ne vieną kartą sakė mokytojas Vytautas Kubilius, garsaus matematiko Jono Kubiliaus brolis. Algebra, geometrija ir trigonometrija ne vienam mokiniui buvo labai kietas riešutėlis. Menkesnius gabumus turinčiajam – tikroji kankynė, ašarų pakalnė. „Kaip vaizdžiai skamba žodis „matematika“, – kartodavo judrokas, bet tyliakalbis, apskritaveidis mokytojas V. Kubilius. Vieni šio mokytojo pamokų nekantriai laukdavo, kiti nuolat drebino kinkas, nusirašinėjo, kalė taisykles, „zubrino“ sinusus ir kosinusus. Visi žinojo, kad matematikas bet kada bet kurį mokinį gali paegzaminuoti. Būta mokytojų, kurie, visų neapklause, antrą kartą nekviisdavo atsakinėti. V. Kubilius galėjo du tris kartus iš eilės kviesti prie lentos ir vertinti. Jis mėgo ir ekspromtinę apklausą, už teisingus atsakymus, nors ir pačius trumpiausius, rašė penketus, o už netikėtą klaidą – jokio pažymio.

Mus stebino dar viena mokytojo savybė – pažymius už rašomuosius darbus (jie buvo dažni) rašė nepaprastai mažyčius. Jie beveik sutilpdavo į vieną skaičiavimo sąsiuvinio langelį. Mes juokaudavome: arba mokytojas šitaip taupo raudoną rašalą, arba galvoja, kad kuklus matematikas turi rašyti ir labai kuklius pažymius. Rašomąjį turėjome parašyti per pusę pamokos. Likusią pamokos dalį mokytojas, surinkęs sąsiuvinius, aiškino ką tik mūsų spręstus uždavinius. Tad patys galėjome iš anksto žinoti, kaip būsime įvertinti.

Pamokos tempas būdavo lėtokas, bet darbas nesutrikdavo nė minutės. Prie ilgos lentos, spręsdami uždavinius, atsakinėdavo du trys mokiniai. Po to kiti turėdavo ištaisyti pastebėtas klaidas. Tai būta itin intensyvaus mokymo. Sistema, kuri būdinga tiktai V. Kubiliui. Egzaminų rezultatai būdavo geri, nes mokytojas gebėjo mus išmokyti. Netgi su silpnaisiais mėgo ilgokai

papildomai pasidaruoti po pamokų.

Algebros pradmenys. Marija Lukoševičienė

Vieni mokiniai labiau mėgo lietuvių kalbos pamokas, kitiems geriausiai sekėsi aritmetika, didysis skaičių pasaulis. Į mūsų penktąją klasę pirmomis rugsėjo dienomis atėjo nedidukė mokytoja. Veidas atrodė griežtas, akiniai iš tolo blizga, plaukai papurę, rankos grakščios... Sužinojome, kad tai – matematikos mokytoja Marija Lukoševičienė. Jos balsas buvo itin skambus, netgi plieninis, o valdingumas pasirodė iškart: pasakyta, vadinasi, turės būti padaryta, lyg kirviu nukirsta. Suklusome – kas mūsų laukia toliau. O toliau... Aritmetikos pamokose buvo absoliuti tyla, nepaprastas tempas ir moksleivių darbštumas. Sprendėme labai daug įvairių uždavinių, kalte kalėme taisykles, daug užduočių teko atlikti namuose. Rašyti turėjome labai aiškiai, nesugrūstai, didokais skaičiais. Būta visokių atsitikimų – už taisyklės nemokėjimą ar primiršimą sėdėdavome po pamokų ir perrašinėjome tą taisyklę dešimt, dvidešimt, trisdešimt kartų labai gražiomis raidelėmis. Taisyklės net sapnuose rodydavosi, bet aritmetiką metų pabaigoje gliaudėme kaip gerai prinokusį lazdyno kankolėlį.

Vėliau nemažai vargo turėjome su algebra. Tai buvo ne skaičių, o raidžių ir skaičių muštynės. Stebėjomės ir nerimavome. Mokytoja, atrodė, aiškino nuoširdžiai, suprantamai, bet mums neaiškumą likdavo nemažai. Papildomai jos paklausti nedrįsdavome – besaikis mokytojos griežtumas mus dažnai slopindavo. Ir mano mama tai buvo pastebėjusi, kai pasakojo savo įspūdžius iš tėvų susirinkimų. Ji sakydavo: tai – tikra mokytoja, visi turėtų būti tokie griežti. Su mama nesiginčijome, tik žinojome, kad šitokia mokytoja Grinkiškyje tebuvo viena – M. Lukoševičienė.

O aritmetika man iki šiolei patinka – ne tiktai darbo užmokestį skaičiuojant.

^

GYVENVIETĖ PRIE GARDUVOS



Pociūnėlių gyvenvietė

Rasa VYŠNIAUSKIENĖ

Pociūnėlių miestelis yra atokiausia Radviliškio rajono gyvenvietė, išsidriekusi abipus Garduvos upelio, kuris yra Liaudės intakas. Miestelio apylinkės ribojasi su Kėdainių ir Panevėžio rajonu. Nuo visų trijų rajonų didžiųjų miestų Pociūnėliai nutolę apie 50 kilometrų.

Istoriniai šaltiniai Liaudės upės pakrantėse buvusias pilies mini jau XIV a., kai lietuviai kovojo su kryžiuočiais. Šioje vietovėje buvusios pilies priklausė senajam Veliuonos valsčiui.

Vyskupas Motiejus Valančius veikalė „Žemaičių vyskupystė“ mini, kad 1792 metais Pociūnėlių dvaro valdose buvusi koplyčia, o miestelio istoriją imta skaičiuoti nuo 1805 metų, kai Tauginaičių-Antanavos dvarininkui Ansenui skyrus 6 margus žemės, apy-

linkių gyventojai pastatė medinę šv. Jono Krikštytojo bažnyčią. Ji tapo Baisogalos filija (1856 metais gruodžio 30 dieną vyskupas Motiejus Valančius šioje bažnyčioje įvedė šv. Jono ir šv. Martyno atlaidus).

Pastačius bažnyčią, netrukus atsirado žydėlio smuklė. Jam gerai sekėsi. Atsikėlė ir daugiau žydų šeimų – po šimto metų jų priskaičiuota 15. Viena iš gyvenamųjų namų buvo įrengta sinagoga.

Arčiau bažnyčios kūrėsi ir kiti gyventojai. 1859 metais Pociūnėliuose buvo 10 sodybų ir 80 gyventojų.

Iki 1863 metų Pociūnėlių dvaras priklausė Tauginui. 1863–1864 metų sukilime dalyvavo ir dalis apylinkės gyventojų. Sukilėliams pralaimėjus, iš jų buvo atimti ūkiai, o į juos atkeldinti rusai.

Taugino dvaras atiteko P. Ščerbakovui, atkeldintam iš Saratovo gubernijos.

1895 m. dvarininkas P. Ščerbakovas savo name atidarė pirmąją pradžios mokyklą, kurioje mokytojavo rusas Nikolajus Dimša. 1898 metais dvarininkas pastatė naują pastatą mokyklai. Tikybos lietuviškai ir lenkiškai mokė Ignas Martinkus. Pirmąjį mokytoją pakeitė gudas Polešuk, kuris, vieną dieną atėjęs į kunigo Martinkaus pamokas, iš mokinių rankų išplėšė lietuviškus katekizmus. Kunigas Martinkus paliko mokyklą, tačiau po kurio laiko sugrįžo, išdalijo mokiniams rusiškus vadovėlius ir mokė toliau. Polešuk mokinių surusinti nepavyko.

Spaudos draudimo laikotarpiu lietuviška spauda buvo platinama ir Po-

>



Pirmoji Pociūnėlių mokykla



Antroji mokykla



Dabartinė mokykla

ciūnėliuose. Jos sandėlis buvo įrengtas Slabados vienkiemyje, pas ūkininką Jakaitį. Dėžė su knygomis buvo slepiama akmenų krūvoje.

Prieš pirmąjį pasaulinį karą vietos

dvarininkai, remiami Baisogalos pono Komaro, buvo suorganizavę ūkio ratelį, kuris ne tik ūkio vystymo reikalais rūpinosi, bet ir lenkų kalba, organizavo išvykas į Lenkiją. 1911 metais Pociūnėliuose suorganizuota galvijų paroda. 1914 metais iš Lenkijos buvo atvykusi ūkininkų ekskursija.

Pirmosios vokiečių okupacijos metu (1915m.) vietos gyventojai labai kentėjo nuo pabėgusių rusų karo belaisvių, kuriems vadovavo Borisovas. Pastarasis buvo nušautas 1919 metais. Plėšikautojai nužudė daug žmonių, sudegino nemažai ūkių.

1919 metais pasitraukus vokiečių kariuomenei, Pociūnėlius užėmė iš Panevėžio atžygiavęs bolševikų dalinys, kurį sudarė 90 vyrų, ginkluotų šautuvais ir dviem sunkiaisiais kulkosvaidžiais. Jie plėšikavo, atiminėjo maistą, drabužius, gyvulius, avalynę.

1919 metų kovo mėnesį bolševikus netikėtai užpuolė Lietuvos kariuomenė, atvykusi iš Kėdainių. Buvo nukautas vadas ir 6 bolševikai. Netrukus po šio įvykio bolševikų batalionas iš Pociūnėlių pasitraukė.

Nepriklausomybės metais Pociūnėliai priklausė Gudžiūnų valsčiui. Vietovėje nebuvo elektros, tačiau veikė mokykla, 10 krautuvių, pašto agentūra, policija, kooperatyvas, veterinarijos punktas, šaulių būrys, kuriam vadovavo Vyčio Kryžiaus ordino kavalierejus puskarininkis Stasys Staugas.

1941 metais rusai iš Pociūnėlių apylinkių ištrėmė 14 šeimų, o jau tų pačių metų rugsėjo mėnesį vokiečiai, ėmęsi genocido, į Krakes, kur vyko žvėriškos

žmonių žudynės, išvežė 15 žydų šeimų (iki 1940 metų miestelio apylinkėse gyveno 26 žydų šeimos.)

Miestelis Antrojo pasaulinio karo metu nenukentėjo, nes rusų ir vokiečių kariuomenė judėjo patogesniais keliais. 1944 metų birželio mėnesį 3 vokiečių vežimai su turtu išvyko link Gudžiūnų, kur buvo geležinkelio stotis, o tų pačių metų rugsėjo mėnesį Pociūnėlius atėjo rusų žvalgai.

Pokario metais Pociūnėliai buvo priskirti Šeduvos rajonui, įkurti „Raudonojo Spalio“, taip pat „Tarybinės vienybės kolūkiai. Sunkiai sekėsi žmonėms, bet gyvenimas po truputį gerėjo. 1960 m. abu kolūkiai buvo sujungti į vieną – Pociūnėlių kolūkį.

1948 m. įsteigta miestelio biblioteka, 1954–2001 m. veikė vidurinė mokykla, vėliau perorganizuota į pagrindinę. 1957 m. pastatyti ir šandien tenykščius žmones buria Kultūros namai.

1974 m. užtvėnkta Liaudės upė. Nuo tada prie šio tvenkinio pociūnėliečiai bei jų svečiai vasarą maloniai poilsiauja.

1991–1992 metais iš Pociūnėlių kolūkio liko žemės ūkio bedrovės. Dalis pociūnėliečių tapo ūkininkais.

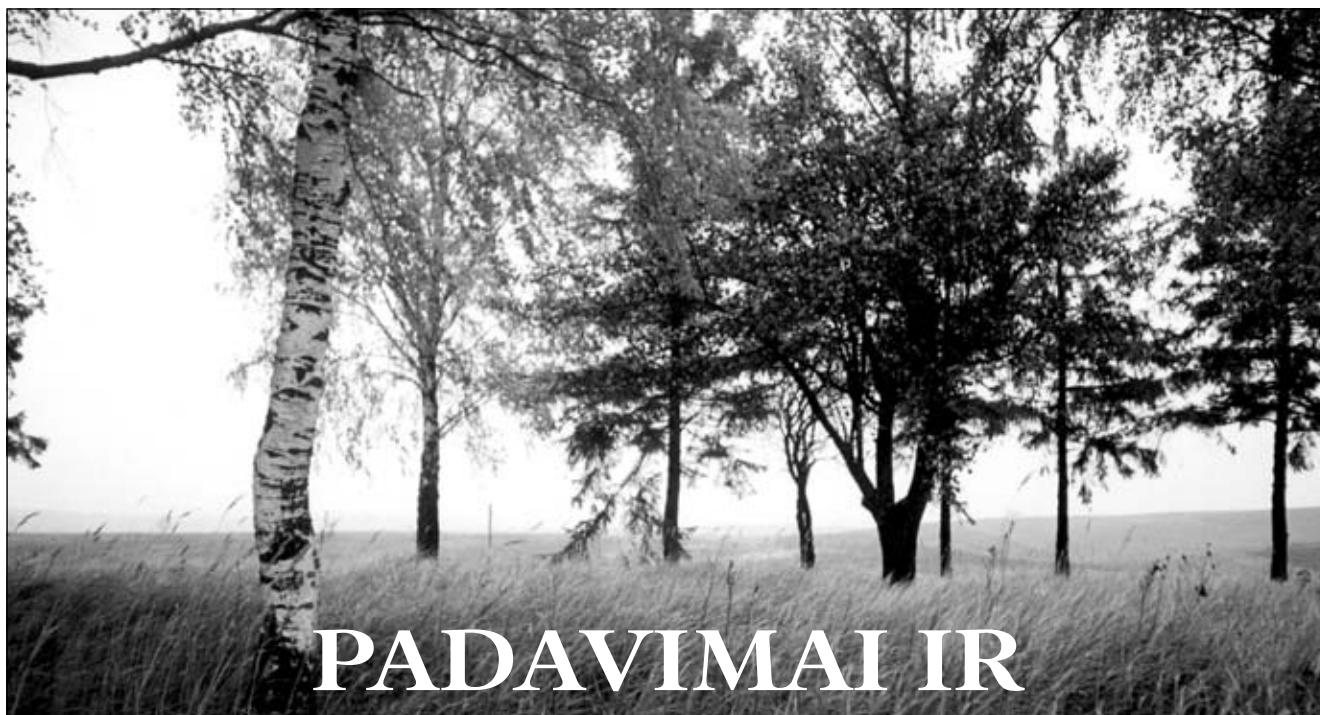
2000 m. įkurta visuomeninė organizacija „Pociūnėlių miestelio bendruomenė“, kuriai nuo 2001 m. vadovauja Valerija Sirtautienė. Bendruomenė dalyvauja daugelyje projektų, programų ir yra viena iš aktyviausių rajone. Čia organizuojami įvairūs seminarai, mokymai, kursai, susitikimai.

Buvusio darželio pastate įsikūrusios bendruomenės patalpose veikia šiuolaikiškas, įvairia įranga aprūpintas Informacijos ir paslaugų centras. Pastate taip pat įsikūrusi kirpykla, medicinos punktas, biblioteka, Lietuvos ūkininkų draugijos skyrius, modernus darbų kabinetas. Miestelyje įsteigtas vaikų Dienos užimtumo centras.

Visa tai skirta mažiems ir suaugusiems pociūnėliečiams, kurių iš viso dabar yra per 500.

Autorės nuotraukos

^



PADAVIMAI IR LEGENDOS

Elena ŠVEISTIENĖ

Kaip atsirado Baisogalos miestelio pavadinimas

Šis miestelis pagal padavimus ir legendas vardą yra gavęs nuo žodžių "baisus galas".

Žiloje senovėje visa Lietuva buvo žapaugusi milžiniškais miškais ir giriomis, per kurias didesni miestai ir miestelių vienintelis susisiekimas buvo upės. Ilgainiui susisiekimas upėmis nustojo savo primityviškos reikšmės, nes buvo praveisti sauskeliai. Buvo kertamos girios, kirstais medžiais klojami keliai. Todėl vieškelis, einantis nuo Kauno link Šiaulių, buvo vadinamas mediniu vieškeliu. Antras kelias, einantis nuo Raseinių link Panevėžio, perkirsdavo medinį vieškelį toje vietoje, kur dabar stovi Baisogalos miestelis. Šiais keliais įvairūs pirkliai, varinėdami ir vežiodami prekes iš miesto į miestą, veik visuomet toje

vietoje buvo užpuldinėjami plėšikų ir apiplėšiami. Čia būdavo didžiausios gaujos plėšikų-žmogžudžių, ir pirkliai tą vietą pavadino "baisiu galu".

Antras padavimas yra užsilikęs net iš devintojo šimtmečio. Tada labai užpuldinėdavo ir plėšdavo Lietuvą baisios gaujos švedų kariuomenės. Tais laikais švedai buvo užgrobę didelius plotus Žemaitijos ir pasiekę N. miestelį.

N. miestelis, kaip ir visi kiti Lietuvos miestai, miesteliai, buvo apsuptas šimtamečiu braškančiu mišku. Tris dienas ir tris naktis mediniu vieškeliu nuo Šiaulių link Kauno ėjo gausi švedų kariuomenė ir kaip bitės avilį, taip jie iš visų pusių apstojo N. miestelį.

Jį iš rytų pusės supo ir saugojo didelis melsvas ežeras, iš žemių pusės tekėjo gilią vagą išrėžęs upelis. Švedų

kariuomenės pulkai apsisotojo ant kaiariojo upelio kranto, nedrįsdami pereiti jį ir pulti galingą, rimtą lietuvių kariuomenę, kuri lyg mūro siena stovėjo dešiniajame upelio krante.

Praėjo kelios dienos, o užpuolikai vis dar nedrįso pirmi pradėti baisų mūšį. Lietuvių kariuomenės vadas, netekęs kantrybės, griausmingai prabilo į savo narsiuosius karius-karžygius:

- Jūs, narsūs Lietuvos karžygiai, matote štai mirtį ir vergiją nešančius gausius priešų pulkus, kurie, išvydę mūsų gerą nuotaiką ir geležinę valią, nusiminė ir kelintą dieną stovi, nuleidę ginklus, lyg prašydami taikos ar pasigailėjimo. Mes neprivalome drebėti prieš tuos, nors ir gausius, bet susnūdusius priešų pulkus, mes jiems privalome savo gimtinės pakluonėse padaryti baisų galą! Gana jiems mus erzinti!.. Gana kiršinti!..

>

Tuos žodžius ištaręs, vadas pirmas puolė į priešus, pereidamas upelį, o paskui jį ir geležiniai jo kariuomenės pulkai.

Užvirė smarkus mūšis, kuris tęsėsi nuo ryto iki vėlyvos nakties. Švedai buvo visiškai sutriuškinti, ir su kraujais, ir su žeme sumaišyti.

Taip N. miestelis buvo pavadintas Baisogala nuo "baisaus galo", o upelis - Kiršinu nuo žodžio "kiršino" - erzino.

Apie Skėmius

Sukilimo laikais, 1863 metais, visa Skėmių jaunuomenė buvo sukilėlių eilėse ir slapstėsi miškuose. Skėmių kaimą iš trijų pusių supo miškai, tik anais laikais tie miškai buvo milžiniški ir neįžengiami rusų kareiviams. Ne vieną kartą maskoliai, apšaudomi iš trijų pusių, bėgdavo galvotrūkčiais iš Skėmių kaimo, drąsių sukilėlių vejami.

Vieną pavakarį į kaimą atėjo rusų kazokų ir ėmė kapoti nagaikomus gyventojus - vyrus ir moteris - už sukilėlių palaikymą ir slapstymąsi savo miškuose. Ši skaudi žinia žaibo greitumu pasiekė ir girioj gyvenančius sukilėlius, kurie vieną akimirką apsupo kaimą, visus kazokus iki vieno iškapojo kardais ir kirviais. Po tokio baisaus įvykio skėmiečiams grėsė rusų kruvinas kerštas. Visi kaimo vyrai išslapstė girioj, nujausdami artėjančią pavojų, liko tik vienas 150 metų senelis Ruošbalis, moterys ir vaikai.

Rytojaus dieną atvyko daugybė rusų kazokų gaudyti miškuose pasislėpusių sukilėlių. Bet pirmiausia ėmė kratyti kaimą, ieškodami pasislėpusių vyrų. Jų neradę, ėmė nagaikomus kapoti moteris ir vaikus. Po to kazokų vadas įsakė padegti visą kaimą. Tuo laiku prisiartino visas sumuštas, kraujuose pasinėręs senelis Ruošbalis ir drebančiu balsu tarė:

- Pone, nedek kaimo, kur dings tie maži vaikeliai, nekaltos moterys. Aš už tą malonę atsidėkosiu ponui, tik leisk man slaptai su ponu pasikalbėti.

Senelis buvo tarnavęs 15 metų rusų armijoje, taigi galėjo gerai susikalbėti rusiškai su vadu. Vadas, sutikęs išklausti senelio prašymą, įėjo su juo į tuščią gryčią. Čia senelis jam nusiskundė žiaurumais sukilėlių, kurie išmušę kazokus, pagrobę ir jo turtą, radę pas jį paslėptą kazoką, patį taip sumušę, kad jis be sąmonės išgulėjęs kelias valandas. Senelis pasiryžo sukilėliams atkeršyti ir nutarė visą miške pasislėpusią jų įgulą išduoti rusams.

Vadas senelį išgyrė ir pažadėjo nesudeginti kaimo.

Naktis buvo rami, kada kazokai su vadu priešaky, senelio vedami, išėjo iš kaimo ir pagūžomis nuėjo į rugių lauką, paskui slinko į toliau juoduojančią girią. Vadas senelį pažadėjo apdovano ti už jo pasitarnavimą carui.

Miške slėpėsi per šimtą sukilėlių. Senelis, prisiartinęs prie girios, sustojo ir tyliau balsu kreipėsi į vadą sakydamas:

- Dabar vesiu man gerai žinomu takeliu per klampią balą, tad visi kareiviai turi išsitiesti į ilgą grandinę ir po vieną eiti mano pėdom. Sukilėliai nelaukia šiuo keliu ateinant jokio pavojaus. Jų palapinės yra prie pat pelkės, į jas mes papulsime, jiems bemiegant.

Vadas tuo džiaugėsi ir seneliui tarė:

- Žiūrėk, tėve, kad laimėjimas būtų mūsų pusėje!

Senelis prisiekė, ir kazokai ilga eile siauru takeliu slinko per klampią pelkę. Išsyk kelionė buvo nieko sau, bet toliau darėsi sunkesnė ir pavojingesnė, nes kiekvienas paklydimas galėjo išduoti sukilėliams artėjančius priešus.

Pagaliau senelis atsisuko į vadą ir tarė:

- Aš paklydau, toliau vesti negaliu. Darykit su manim, ką norit, man mirtis nebaisi, pasisekimas - mūsų pusėje.

Tuos žodžius ištaręs, senelis persižegnojo, o kazokų vadas, supratęs esąs apgautas, išsitraukė revolverį ir senelį nušovė. Pasigirdo daugiau šūvių, sudrebėjo giria nuo šaudymų, štai prie senelio negyvas krito ir kazokų vadas. Mat senelis Ruošbalis buvo susitaręs su sukilėliais ir klastingu būdu atvilio-

jo kazokus į jų rankas. Kada pasigirdo vado šūviai, vos tik šaipės "pazarai", o kada nutilo paskutinis šūvis, saulė plačiu veidu šypsojosi pusryčiuose. Sukilėliai laimėjo mūšį, kazokus išmušė iki vieno ir pasiėmė karo grobį. Pasigailėjimo nebuvo, nes ir rusai paimitus į nelaiivę sukilėlius žudydavo.

Sukilimas buvo rusų nuslopintas, visa Lietuva paskandinta kraujų liūnuose. Taip baigėsi 1863 metų lietuvių ir lenkų sukilimas prieš rusų valdžią. Prabėgo dešimtys metų, o senelio Ruošbalio vardas nemirė iki šios dienos, ta Skėmių bala vadinama Ruošbala.

Dar prieš sukilimą rusų kareiviai ištisas vasaras ir žiemas stovėdavo kaimuose, taip pat ir Tarpgirio kaime (taip senovėje vadinosi Skėmių kaimas). Tarpgiriečiai buvo labai gerai pripratę prie rusų kareivių, o šie - prie tarpgiriečių. Kartu šokdavo, kartu linksmindavosi, o kartais ir susipešdavo.

Vieną kartą tarpgiriečiai surengė vakaruškas, į kurias atėjo ir rusai kareiviai, tarp jų vienas įsigėręs "adelionas", lietuviškai sakant, grandinis, kuris ėmė ieškoti priekabių. Kareiviai, pasitarę su blaviais, sugriebė grandinį, ten pat gerokai jį apdaužė antausiais.

Rytojaus dieną "rotnas", pamatęs apdaužytą savo grandinio veidą, šurkščiu balsu užklausė: "S kiem ty podralsia?" Tuo metu pro šalį einanti sena bobutė, supratusi apie ką kalbama, pašiepiančiai tarė: "S kem - ėmei ieškoti priekabių, tai ir gavai!"

"Čto eta baba govorit? Čto eto značit "Skemiai"? - "rotnas" kreipėsi į kareivį. Kareivis tam išaiškino savotiškai, o tarpgiriečiai nuo tada perkrikštyti į skėmiečius. Nuo to įvykio Tarpgirio kaimas pradėjo vadintis Skėmiais.

Pagal autorės knygą „Baisogalos valsčiaus kaimai, dvarai ir gyventojai“.

Dainos Elvaitės nuotrauka

^

KŪRYBA, SKIRTA SUŠILDYTI ARTIMUOSIUS

Elena Čiganienė džiaugiasi savo kūrybos knygomis atlikusi pareigą vaikams, šeimai, protėviams.



Elena ČIGANIENĖ

Elvyra JANUŠONYTĖ

Raudondvaryje (Pakalniškių seniūnija) gyvenanti Elena Čiganienė kuria jau daugiau kaip pusšimtį metų. Tačiau tik neseniai ryžosi tuos literatūrinius bandymus suglausti į dvi knygas. Abi jas pirmiausia paskyrė artimiesiems – kaip savotišką priedermę šeimai, kaip siekį bendrų ištakų prisiminimais sušildyti ir suartinti visas giminės atžalas.

„Man kurti – tai kalbėtis su savimi apie jausmus, prisiminimus, žmones, pamatytus

vaizdus. Negaliu be šito“, – šypsosi Elena Čiganienė.

Eiliuoti pradėjusi šeštoje klasėje, ji taip ir nebesiliovė. Iš pradžių rašė vien sau, vėliau – ir aplinkinių paprašyta, paskatinta. Tik garsintis vis privengdavo. Kol syki kažkas iš stalčiaus nugvelbė jos kūrybos sąsiuvinį, ir autorė savo eilėraščių netrukus pamatė vietos laikraštyje.

Karo ir pokario negandų blaškytos, nelengvai besivertusios šeimos išgyvenimai,

jaunystės godos, vaizdinga gimtojo pamario gamta, iš tėvo perimto patriotiškumo motyvai, artimų žmonių sukakčių, reikšmingų datų žadinami apmąstymai – viskas liejosi literatės eilėmis. Besimokant Šilutės rajone, vėliau Šiauliuose, sukūrus šeimą, auginant dvi dukras, studijuojant zootechniją Veterinarijos akademijoje, dirbant tuometiniuose ūkiuose. Tiesa, kartais (sukrėsta tėvo netekties, prislėgta suirusios pirmosios santuokos)

>

ŽAIBAS

Perskėlė
Žaibas mūsų dangų –
Pratrūko drumzlinas lietus.
Paukšteliai lizdo nesuranda –
Išdraskė viesulas namus.
Tarp aštrių nuolaužų susėdę
Žiūrim į priešingas puses.
Nuogumo žodžių nesigėdim
Žarstydami šukes.
Vėjas sidabro plaukus glosto,
Rikiuoja laikrodžiai metus.
Vaikai jau kelia
Meilės tostą,
Gandrai skaičiuoja anūkus.

AUDROJE

Teška lašai į širdį bekvapiai ir šalti,
Žaibai kryžiuoja ietis
Ir spjaudo ugnimi.
Padangę laižo jaučiai,
Švytruoja jų ragai.
Žemelės kūną čaižo šalti lietaus lašai.
O vėjas šėlsta, staugia lyg tūkstantis vilkų.
Vanduo upeliais bėga ir žliaugia nuo stogų.

SIELOS MUZIKA

Užaugo medžiai ir vaikai,
Kieme anūkai šoka.
Kvatoja muzikos garsai
Ir mes abu prinokę.
Pūškuojame lyg du ežiai
Sapnuodami, kad bėgam.
Pamiršę nuoskaudas ramiai
Nakties glėby užmiegam.
Nulijo mūsų meilės lietūs,
Sode vėl obelys žydės.
Virpės pavasariai saulėti
Ir sielos muzika skambės.

Elena tarsi pritildydavo savo eilivimus. Bet tik tam, kad paskui vėl įbanguotų naujomis temomis ir emocijomis.

Kai likimas atvedė į Radviliškio rajono Šeduvos tarybinį ūkį-technikumą (dabar Šeduvos aukštesnioji žemės ūkio mokykla), kuriame penkiolika metų dirbo dėstytojos ir kitose pareigose, Elena Čiganienė susipažino su šeduvių klubo reikalais besirūpinusiu Vladu Buragu. Jis jau nebepaleido iš akiračio nedrąsios kūrėjos: supažindino su kitais plunksnos bičiuliais, ragino spausdinti savo eilėraščių, rengti pirmąją knygą.

Elena Čiganienė tapo Kaimo rašytojų sąjungos, Šiaurės Lietuvos literatų draugijos, rajono literatų klubo „Jonvabalys“ nare. Radviliškietės eilėraščių spausdino jų leidžiami almanachai, taip pat laikraščiai. Pasidarė įprasta šią autorę matyti daugelyje krašto literatūrinių renginių, klausytis jos pačios skaitomų posmų, maloniai nusistebėti jos aktyviu bendradarbiavimu su rajono bitininkais, kelionių, prasmingų renginių pomėgiu.

2003 metais Elena Čiganienė parengė pirmąją savo kūrybos knygą „Prie ištakų“. Tai – memuarinės istorijos ir eilėraščiai. „Nesu suvalkiėtė, bet, ruošdama knygą, vis tiek galvojau apie naudą: ar verta sudėti vien savo eilėraščius, ar bus jie kam įdomūs? O jeigu dar aprašysiu ir visų saviškių bendras ištakas – tėvų, senelių, prosenelių, – naudos bus kur kas daugiau“, – savo apsisprendimą aiškino Elena Čiganienė.

Taip knyga „Prie ištakų“ pristatė ne tik autorės eilivimų, bet ir pasakojimų apie jos bei artimųjų gyvenimus, kažkada nutikusią tikrą, dabar literatūriškai atpasakotą istoriją, tekstais ir dokumentinėmis nuotraukomis

įamžino seniai Anapilin išėjusius ir šalia tebesančius giminės atstovus.

Pernai Elena Čiganienė pratęsė šį pasakojimą – išleido knygą „Krante“. „Teką gyvenimo upė, skalaudama laiko dulkes, nuo ištakų iki Amžinybės jūros. Teką ji, atsiremndama į savo krantus, pasišokinėdama per akmenis, drėkindama savo syvais žemės maitintojos iščias. Stebi Krantas upės tėkmę, tarsi iš šalies, lyg užleisdamas jos vandenims pirmenybę. Ir nesvarbu, kad po kojomis – rūstus gyvenimas, nepaliaujama bangų mūša, o besikryžiuojantys žaibai degina pačią širdį...“ – rašo autorė įžanginiame žodyje ir nusako šio savo leidinio moto, sąsają su ankstesniąja savo knyga.

„Krante“ eilėraščių – vienas skyrius. Beje, įtraukti ir keli Kitos Jūros (dukters Ritos Japkevičienės, taip pat jau išleidusios savo kūrybos knygą, slapyvardis). Per 200 puslapių turinčios knygos didžioji dalis paskirta apsakymams ir miniatiūroms. Visuose – pasislėpusi pati autorė, jos vėlesni nei „Prie ištakų“ gyvenimo epizodai, biografijos detalės. Kartu pateikta medžiagos apie Šeduvos aukštesniąją žemės ūkio mokyklą, Šeduvos bei jos apylinkių, Raudondvario dvaro, kultūros įstaigų istoriją. Atskira knygos dalis pasakoja apie Elenos vyro Stasi o Kiškio gimtąjį Molėtų kraštą ir jo giminę. Be to, autorė skyrė vietos ir Bitininkų draugijai, kuriai pati priklauso, įdomiausių savo kelionių, Kaimo rašytojų sąjungos, kitų renginių prisiminimams, visa tai paliudijantiems nuotraukoms, sudarytam giminės geneologijos medžiui.

„Aprašydama atskirus gyvenimo vaizdelius, mama juos dailiai sudėlioja į vientisą šeimos istoriją. Tikiu, ji išliks kaip paveldas

ir mums, ir mūsų vaikų vaikams“, – motinos dovaną vertino autorės duktė, literatė Rita Japkevičienė.

Elena Čiganienė abi knygas sudarė pati, Radviliškio viešosios bibliotekos padedama. Ir išleido savo lėšomis, kurių kantriai susitaupė iš pensijos. Sakė niekada nepasigailėjusi nei išlaidų, nei įdėto triūso. Juo labiau, kad nuolat jautė vyro Stasio, dukrų Ritos ir Redos, anūkų pritarimą, supratingumą. Kad tiek susidomėjimo, padėkų ir gero įvertinimo sulaukė iš giminių, įvykusiuose ir dar organizuojamuose jos knygų pristatymuose – iš pažįstamų, skaitytojų, kitų krašto žmonių. „Jaučiuosi lyg atlikusi savo pareigą šeimai: pasakiau viską, ką turėjau ir norėjau pasakyti apie save, artimus žmones ir jų gyvenimus“, – atviravo garbaus amžiaus autorė.

Anot jos, nebent kada su dukra Rita dar sumantų parengti bendrą abiejų kūrybos knygą. O viena esą kažin ar besiryžtų tokiam darbui, nors dar turi kalnus nespausdintos medžiagos. Mat, rengdama „Krante“, kompiuteriu rinkdama ir tvarkydama tekstus, ištisas dienas nepasikeldama nuo savo darbo stalo, pajuto: tokia įtampa jai – jau per sunki.

Tačiau kūryba kasdien tebėra su šia literate. Apeis kasdienę ruošą su savo vyru Stasiu jaukiai susitvarkytoje sodyboje, apžiūrės daug metų savo puoselėjamas bites, atgavins širdį grožiu putojančios gamtos vaizdais ir, žiūrėk, sėdasi prie knygos, užrašų.

Literatūriniai Elenos Čiganienės podėliai dar vis gausėja.

Autorės nuotrauka

ŽVAIGŽDĖS ŽIŪRI Į ŽEMĘ

O kur joms bežiūrėti?
Žemė pilna gyvybės ir žiedų,
Kalnų, miškelių, upių, ežerų.
Tai jums ne kosmoso dykynės.
Tokios darnos
Jokioj planetoj nesurastum.
O kur nepakartojamas žmogus?
Jo proto genialumas?
Pilnatvės, meilės kraitis?
Tik Žemė tokį turtą turi,
Todėl ir žvaigždės naktimis
Į mūsų Žemę žiūri...

IŠEINANT

Taurė jau išgerta.
Žengiu nuo piedestalo.
Išslydo paskutinė atrama –
Laikas padarė savo.
Duris užrakinu,
Tik raktas jau ne mano.
Rytoj kažkas atsirakins
Ir sės prie šito stalo.
Bandau nusišypsoti
Pro užslėptą gaudumą.
Einu į savo stotį –
Į rudenio rudumą...

* * *

Einu per žemę meilės pakylėta,
Metus lyg auksą su savim nešu.
Žvelgiu į dangų, žvaigždėmis
nusėtą,
Visatos pulsą širdimi jaučiu.
Verčiu lapus. Knyga jau parašyta.
Beliko atsigręžti ir sudėt taškus.
Einu į rudenį lyg svečias
neprašytas,
Skubu pro laiko atlapus vartus...

RADVILIŠKIO RAJONO KULTŪROS KRONIKA

2006 METŲ PIRMASIS PUSMETIS

SAUSIS

8 d. Radviliškyje surengta šventė vaikams „Atsisveikinimas su Kalėdų eglute“.

20d. Šeduvos gimnazijoje pristatyta nauja kraštiečio rašytojo Jono Linkevičiaus knyga „Keliu į „Saulės“ gimnaziją“. Dalyvavo pats autorius, buvę ir dabartiniai šios mokyklos mokiniai, pedagogai, aplinkinių seniūnijų ir kiti svečiai.



23 d. Šeduvė gimnazistė R. Zarauskaitė savo sukurtu triptiku pelnė jaunųjų menininkų kūrybos konkurso „Atgimusi Lietuva“ laureatės vardą. Konkursą organizavo JAV lietuvių bendruomenės kultūros taryba, Čikagos M. K. Čiurlionio dailės galerija ir Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija.

VASARIS

15 d. Kultūros ir švietimo darbuotojų šventė „Žodžiai iš širdies“.

Joje metų geriausiems darbuotojams paskirtos 18 nominacijų, įteiktos statulėlės.



16 d. Radviliškio kultūros centre atidaryta rajono tautodailės paroda. Ji skirta Lietuvos valstybės atkūrimo dienai ir pristatė apie 350 įvairių darbų, kuriuos sukūrė beveik 50 gražiadarbių.

24 d. Radviliškio muzikos mokykloje koncertavo rajono jaunieji muzikantai – vyko instrumentinės muzikos atlikėjų šventė „Grokime kartu“.

25 d. Daugyvenės kultūros istorijos muziejaus-draustinio Kleboniškių skyriuje surengta apskrities Užgavėnių šventė. Joje koncertavo Radviliškio bei aplinkinių rajonų folkloro ansambliai, kiti kolektyvai, gausius žiūrovus kvietė įvairios pramogos.

26 d. Kultūros darbuotojams už gerus praėjusių metų veiklos rezultatus padovanota pažintinė kelionė į Rygą, Rusų dramos teatre – vakaras-susitikimas su maestro R. Paulsu.

KOVAS

3 d. Alksniupių kultūros namuose šiuolaikinių šokių „Ringas-2006“ sukvietė pasivaržyti šalies šokėjų kolektyvus. Dalyvavo 300 jaunųjų šokėjų. Geriausia pripažinta grupė „Odisėja“ iš Tauragės.



4 d. Baisogalos kultūros namuose skardėjo apskrities renginys – romansų vakaras. Baisogaliečiai jame sulaukė 15 kolektyvų iš Radviliškio, Kelmės, Šiaulių, Joniškio rajonų.

5 d. Radviliškyje skardėjo tradicinė regiono humoro grupų šventė „Juokis-2006“. Radviliškio rajonui atstovavusios grupės – „Sprandžina“ iš Šeduvos kultūros namų (vadovė – I. Stanulienė) ir „Pono Kontrimo šou“ iš Radviliškio kultūros centro (vadovas – V. Dėgrevičius) – pateko tarp geriausių šio žanro šalies kolektyvų.



10 d. Pakiršinio kultūros namų vokaliniam ansambliui „Dainava“ (vadovas – R. Juzukonis) Vilniaus rotušėje įteikta nominacija „Aukso paukštė“. Šis Liaudies kultūros centro apdovanojimas meno kolektyvui paskirtas už geriausią praėjusių metų debiutą.



Radviliškio muzikos mokykloje įvyko rajono jaunųjų dainininkų šventė „Mano mėgstamiausia daina“.

11 d. Geriausiu folkloro kolektyvu Liaudies kultūros centras nominavo Šeduvos kultūros namų etnografinį ansamblių „Šeduva“ (vadovė – E. Brajinškieinė). Apdovanojimo iškilmės įvyko Vilniaus rotušėje.



17 d. Surengta rajoninė kraštotyros konferencija „Po tėviškės dangum“. Joje išklaudyta pranešimų, pristatyti nauji rajono leidiniai, apžiūrėta kraštotyros darbų paroda.



28 d. Radviliškio muzikos mokykla organizavo pirmąjį apskrities jaunųjų pianistų festivalį „Čiurlionio jūra“. Jame skambėjo M.K. Čiurlionio muzika.

Dalyvavo M. K. Čiurlionio proanūkis R. Zubovas.



31 d. Radviliškio kultūros centre surengtas neįprastas Juokų dienas skirtas humoro vakaras. Jame metų nominacijos „Auksinė žuvelė“ skirtos rajono politikams, partijoms, ryškiausiems įvykiams.



BALANDIS

7 d. Radviliškio kultūros centre miesto jaunimą sukviėtė šventė „Bravo mokiniai – 2006“. Įteiktos geriausiai besimokančių, stilingiausių, sportiškiausių, iniciatyviausių ir kitų šauniausių mokinių nominacijos, koncertavo mokyklų meno kolektyvai.



Sidabravo kultūros namuose rajono jaunimo komandos varžėsi tradiciškai jų organizuojamame konkurse-viktoringoje „Gongas“. Pereinamasis prizas ir teisė organizuoti kitą konkursą atiteko Šniūraičių kaimo komandai.

17 d. Rajono kultūros namuose, pramogų ir šokių salėse, bibliotekose vyko velykinės popietės, margučių parodos, šventinės vakaronės.

21 d. Šeduvos kultūros namuose paminėtas jų mišraus choro, vadovaujamo G. Navicko, 60 metų jubiliejus. Tai – vienas iš seniausių chorų krašte, pelnęs svarių apdovanojimų, dalyvavęs daugumoje dainų švenčių, kitų renginių.

26-27 d. Radviliškyje įvyko rajono vaikų ir jaunimo teatrų šventė „Šimtakojis-2006“. Scenoje suvaidinta 17 spektaklių. Juose dalyvavo apie 300 moksleivių. Absoliučiai geriausia pripažinta Vaižganto gimnazijos dramos studija (vadovė – I. Dovidaitienė).

28 d. Radviliškio kultūros centre skardėjo rajono vaikų ir moksleivių šokių kolektyvų šventė „Šokių fiesta-2006“. Joje dalyvavo 800 šokėjų.

Įvyko pirmasis rajone liaudiškos muzikos jaunųjų atlikėjų festivalis „Žirginėliai“, kurį organizavo Radviliškio muzikos mokykla.

Radviliškio viešoji biblioteka miesto lopšelyje-darželyje „Eglutė“ surengė vaikams šventę, skirtą Pasaulinei žaidimų dienai.

29 d. Alksniupių kultūros namuose žiūrovai pamatė suaugusiųjų kolektyvų teatrų šventę „Rampų šviesoje“. Jai spektaklių parengė šventės šeimininkai, taip pat baisogaliečiai, raudondvariečiai ir kitų kultūros namų scenos mėgėjai. Toks renginys rajone – pirmas.

30 d. Beinoravoje įvyko kraštiečių sambūris.

31 d. Baisogalos Švenčiausiosios Trejybės bažnyčioje pakviėtė apskrities chorų sakralinės muzikos šventė. Ją organizavo Baisogalos seniūnija ir miestelio Kultūros namai.

GEGUŽĖ

1 d. Rajono kultūros įstaigos orga-

nizavo koncertų, popiečių, vakaronių, švenčių, skirtų Motinos dienai.

4 d. Radviliškio kultūros centre paminėta Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos 80 metų sukaktis.

13 d. Daugyvenės kultūros istorijos muziejaus-draustinio Burbiškio dvare surengtas festivalis – tulpių žydėjimo šventė. Iš įvairių apskrities ir šalies vietovių gausiai susirinkę žiūrovai grožėjosi žydinčių tulpių jūra, klausėsi įvairių koncertų, apžiūrėjo parodas, pramogavo.



Tyrulių pagrindinė mokykla paminėjo 50-ies metų jubiliejų.

15 d. Tyrulių pramogų ir šokių salėje pagerbtos šauniausios šeimos – vyko joms skirta šventė.

18 d. Burbiškio dvare surengta rajono muziejinių šventė, skirta Tarptautinei muziejų dienai. Apžvelgti nuveikti darbai, įteikti apdovanojimai.

Raudondvario kultūros namuose įvyko meno festivalis „Jaunųjų talentų paradas“.

20 d. Radviliškio stadione vyko Kariuomenės ir visuomenės dienos renginiai: karių parodomosios pratybos, parodos, susitikimai.

26 d. Radviliškyje suorganizuotas apskrities pensininkų bendrijų „Bočiai“ narių sambūris. Dalyviai koncertavo, dailijos veiklos patirtimi, pasilinksmino.

Šiaulėnų kultūros namuose varžėsi jaunieji dainininkai – vyko jų konkursas „Sidabriniai balsai“.

27 d. Pašušvyje ir Baisogaloje kvietė 42-ojo šalies „Poezijos pavasario“ šventė. Renginiuose dalyvavo poetai V. Kudaruskaitė, L. Šimkutė (Australija),

J. Sereikaitė, V. Deksnys, D. Sadauskas, R. Danys, A. Valionis.



BIRŽELIS

1 d. Radviliškyje – „Vaikystės šventė“, skirta Tarptautinei vaikų gynimo dienai. Bažnyčioje aukotos proginės šventosios Mišios, mieste vyko varžybos, piešinių konkursas, koncertai, Viešojoje bibliotekoje – rytmetis vaikų globos namų „Nykštukas“ mažiesiems globotiniams. Į mieste statomo sporto komplekso pamatus iškilmingai įmūryta kapsulė.



2 d. Radviliškio parapijos bažnyčioje surengtas tarptautinis jaunųjų atlikėjų konkursas „Polifonija ir aš“. Jame dalyvavo apskrities meno, muzikos mokyklų jaunieji pianistai, Estijos ir Latvijos kolektyvai.

Šeduvoje – regiono vaikų teatrų festivalis „Po laumžirgio sparnais“. Jame sulaukta ir kuršėniškių vaikų teatro spektaklio.



4 d. Rajono švietimo, kultūros įstaigose paminėta Tėvo diena.

10 d. Baisogalos bendruomenė surengė šventę „Pasididžiavimo knyga“. Į šią knygą šiomet įrašyti, garbės piliečiais tituluoti rašytojas Jonas Linkevičius, dailininkas Arvydas Každailis, dailėtyrininkas Romualdas Budrys ir mokytojas Vladas Skuja.



17 d. Paminėta Baisogalos vidurinės mokyklos 60 metų sukaktis.

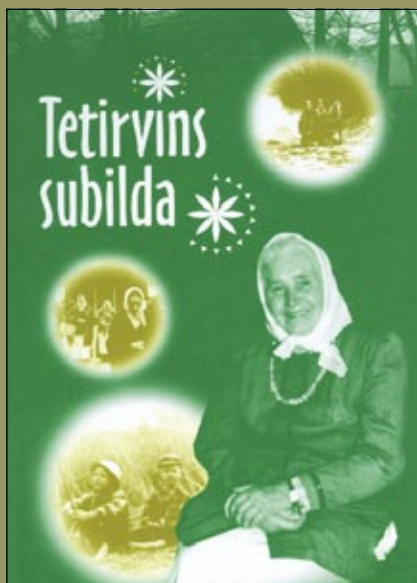
24 d. Radviliškio Antaniškių parke, Šeduvos parke, kitose rajono vietovėse kultūros įstaigos, seniūnijos, bendruomenės surengė Joninių šventę.

Šią vasarą baigti pagrindiniai Radviliškio Švenčiausiosios Mergelės Marijos gimimo bažnyčios varpinės kapitalinio remonto darbai: pakeistas stogas, pertvaros, grindys, sienų lentelės, ištiesinta pati varpinė. Darbus atliko Leonardo Šeštoko individuali įmonė. Architektūros paminklui sutvarkyti Savivaldybė skyrė 97 tūkstančius litų. Ateityje varpinėje ketinama įrengti bažnytinio liturgijos paveldo ekspoziciją.



Redakcijos ir Savivaldybės archyvo nuotraukos.

ŠEDUVIŲ TAUTOSAKOS RINKTINĖ



Išleista knyga „Tetirvins subilda“. Ji pasakoja apie šėduvę Emiliją Brajinškienę – ilgametę, aktyvią tautosakos pateikėją, rinkėją, etnografinio ansamblio „Šėduva“ įkūrėją ir vadovę. Knygoje šėduvių tarpe spausdinama šios šviesuolės sukauptos įvairių rūšių savojo krašto tautosakos.

„Tetirvins subilda“ pavadinta ir kiek anksčiau pasirodžiusi dviguba kompaktinė plokštelė, kurioje sudėtos Šėduvos krašto dainos, sakmės, instrumentinė muzika.

Knygą sudarė Radviliškio viešosios bibliotekos vyresnioji bibliotekininkė etnokultūrai Vilma Merkytė. Leidėja – Radviliškio viešoji biblioteka, rėmėjai – šalies Kultūros ministerija, Kultūros fondas ir Radviliškio rajono savivaldybė.

Naujoji knyga bei plokštelė pristatytos Radviliškio rajone, Šiauliuose, kitur, o birželį – Vilniuje, Rašytojų klube. Pastarajame surengtoje šventėje dalyvavo etnokultūros žinovai, Vilniaus radviliškėnų bendrijos nariai, kiti vilniečiai, etnografinis ansamblis „Šėduva“, šėduvių ir radviliškėčių atstovai.



Valerijos Jurgauskienės nuotr.

Akimirkos iš sostinėje įvykusio „Tetirvins subilda“ pristatymo.



„Bažnytikėmis“. Atspindžiai II, 1994 m.